Jaargang 12 no 7/8 juli/augustus 2005

Nader Bekeken

In dit nummer o.a.

Kroniek
Op weg waarheen?

Thema
Over de Heilige Geest. Hoofdlijnen

Rondblik
De mens bij Chagall

Gemeentebreed
Voor ouderlingen die geestelijk leiding willen geven

Boek van de maand
Schilder lezen: bij het begin beginnen

Persrevue
De zegen van goedgebruikte zondagsrust
'Verwaarlozen huisgodsdienst belangrijke oorzaak crisis'
In welke verwachting laat Christus' Geest ons leven?
Wanneer heeft God samengevoegd?

'Doch Ik zeg u de waarheid: Het is beter voor u dat Ik heenga. Want indien Ik niet heenga, kan de Trooster niet tot u komen, maar indien Ik heenga, zal Ik Hem tot u zenden.'

Johannes 16:7

'Hij zal Mij verheerlijken ...'

Johannes 16:14

De Heilige Geest, Helper bij uitstek!

Over de persoon en het werk van de Heilige Geest wordt druk geschreven en gesproken. Dat gebeurt in kranten, boeken, op congressen. In veel van dat schrijven en spreken komt een verlangen naar 'meer van de Geest' naar voren. Leven wij wel voldoende uit de Geest? Moeten we ons niet veel meer laten verrassen door de Geest? Is het leven met de HERE daardoor niet voorspelbaar, uitgeblust geworden? Kortom, waar is de 'heilige Schwung' die de Geest wil geven? Bij velen zit deze wens heel diep. En wat is er mooier dan zo'n verlangen? Het zou niet best zijn als dit in de kerk helemaal verdwenen was!

Toch zitten heel wat mensen met de handen in het haar. Mag je verlangen naar bijzondere gaven van de Geest: tongentaal, gave van de genezing, gave van de profetie, duiveluitbanning? Of was dat iets van lang geleden, de tijd van de eerste eeuwen na Christus? En moeten wij - heel anders dan bijvoorbeeld de Korintiërs - genoeg hebben aan wat Christus heeft gedaan? Kunnen wij voldoende uit de voeten met de Bijbel?

Schriftlicht **G.F. Overweg**

Wat mogen wij van de Heilige Geest verwachten? De Here Jezus geeft in Johannes 16 daarop een antwoord. Nee, in dat antwoord zit niet alles opgesloten wat de Geest doet. In dit artikel willen we ook niet de vele aspecten van het werk van de Heilige Geest nagaan. Maar het antwoord van de Here Jezus geeft wél aan wat de belangrijkste 'drive' van de Heilige Geest is. Het is een antwoord dat ons een heel eind op weg kan helpen in de discussies van tegenwoor-

Nader Bekeken *colofon*

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 keer per jaar.
De Stichting geeft tevens een serie Cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

Dagelijks Bestuur van de Stichting Woord en Wereld
Ds. J. Wesseling, voorzitter
Mr. A. Niemeijer, secretaris
A. Vreugdenhil, algemeen adjunct
W.A. Dreschler, penningmeester

Redactie Nader Bekeken
Dr. H.J.C.C.J. Wilschut, eindredactie
Drs. H.J. Boiten
Dr. A.N. Hendriks
Drs. J.W. van der Jagt
Ds. P.L. Storm
M.J.A. Zwikstra-de Weger

Redactiesecretariaat
Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel/fax 050 - 5344508
E-mail: jkooistravis@home.nl

Medewerkers Nader Bekeken
Ds. J. Beekhuis, Zeewolde
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Berkel en Rodenrijs
Drs. L. Bezemer, Wezep
Drs. F.J. Bijzet, Emmen
A.C. Breen, Armadale, WA
Drs. J.J. Burger, Axel
Drs. A. Capellen, Rotterdam
Prof. drs. D. Deddens, Hoogeveen
Dr. ir. H.B. Driessen, Hengelo
Ds. H. Drost, Houten
Ds. K. Folkersma, Spakenburg
Ds. G.E. Geerds, Ommen
Ds. H. Geertsma, Assen
Drs. B.P. Hagens, Soest
Ds. M. Heemskerk, Nijkerk
Drs. P.A. Heij, Soest
Drs. A. Kamer, Hoogland
Prof. J. Kamphuis, Ommen
Ds. R. Kelder, Nijkerk
Ds. J.H. Kuiper, Assen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
A. van Leeuwen, Papendrecht
Drs. H. van Leeuwen, Berkel en Rodenrijs
Drs. M. Nap, Leerdam
Ds. P. Niemeijer, Den Helder
Prof. dr. F. van der Pol, Hattem
Ds. R.Th. Pos, Ommen
Ds. P. Schelling, 's-Hertogenbosch
G.J. Schutte, Zeist
Ds. M.H. Sliggers, Hoevelaken
G. Slings, Papendrecht
J. Veenstra, Emmen
E.A. de Visser-Oostdijk, Hamilton, Can.
Ds. J. Wesseling, Ede
Ds. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn, 's-Hertogenbosch

Vormgeving, fotografie: Studio Bert Gort ¯•„ Leek
Internet: www.woordenwereld.nl
Hier is een register op alle jaargangen beschikbaar.
Druk en Administratie: Scholma Druk bv, Postbus 7, 9780 AA Bedum. Telefoon 050-301 36 36

Cd: Nader Bekeken is ook op cd verkrijgbaar. Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden, postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-565499.

Abonnementen: Postbus 7, 9780 AA Bedum, Telefoon 050-301 36 36. E-mail: woordenwereld@scholma.nl

Abonnementsprijs	**acceptgiro**	**machtiging**
	31,25	**30,50**
Nader Bekeken, tevens abonn. op de cahiers	**27,50**	**24,75**
Studenten Nader Bekeken	**14,75**	**13,75**
Cahiers	**6,65**	**6,65**
Losse verkoop cahiers	**8,75**	**8,20**

Abonnees die cahiers nabestellen: 6,65 + porto
Bankrekening 39.50.36.046 Hardinxveld-Giessendam.
Het abonnement loopt per kalenderjaar; opzeggen voor 1 december.
ISSN 1380 - 3034

dig: wat mag je verlangen van de Geest, wat is zijn methode van werken?

Veel vragen...

Vergist de Here Jezus Zich niet? Hij zegt: 'Niemand van u vraagt Mij: waar gaat Gij heen?' Maar dat hadden ze toch al gevraagd! Petrus zegt: 'Here, waar gaat Gij heen?' (Joh. 13:36). Tomas komt erop terug: 'Here, wij weten niet, waar Gij heengaat, hoe weten wij dan de weg?' (Joh. 14:4). De Here Jezus is als een goede meester op die vragen ingegaan. Tegen Petrus zegt Hij: 'Waar Ik heenga kunt gij Mij niet volgen.' En tegen Tomas: 'Ik ben de weg en de waarheid en het leven.' Later zegt Hij nog: 'Ik ga tot de Vader.' Hoe kan Jezus dan nu in vers 5 zeggen: 'Niemand van u vraagt Mij: waar gaat Gij heen?' Is de Here Jezus - met Golgota in zicht - de weg een beetje kwijt?

Toch is dit geen vergissing. Want Petrus en Tomas bedoelden eigenlijk te zeggen: 'Waar moeten wij heengaan, om er straks bij te zijn?' Deze discipelen zijn helemaal in de ban van een aards koninkrijk. En daar willen ze natuurlijk bij zijn. Scoren in het koninkrijk van God. Wij zouden zeggen: 'Straks een eigen auto met chauffeur, mens, wat wil je nog meer?'

Met andere woorden: het is hun dus meer om henzelf te doen, dan om Jezus. Maar wat zal er met Hém gebeuren? Laten ze daar maar eens op doorvragen. Kijk, dat bedoelt de Heiland.

Als je om iemand geeft, dan vraag je door. Als ze echt van Hem houden, dan willen ze weten hoe het verder met Hem gaat. 'Waarom moet U dan weg? Rabbi, hoe zal dat gebeuren? Waarom nu? Meester, U zegt dat nu wel: waar Ik heenga, kunt u Mij niet volgen, maar wat bedoelt U daar precies mee? We horen dat U de weg bent, dat is cryptisch gezegd. Kunt U daar niet wat meer van vertellen?' Dit soort vragen, het kijken verder dan je neus lang is, dat mist de Here Jezus bij zijn discipelen. Zij lopen met oogkleppen op, voelen zich zo eenzaam, aan hun lot overgelaten. Dus zijn ze vervuld van droefheid (Joh. 16:6).

...een mooi antwoord

We zijn benieuwd. Hoe gaat de Here Jezus hierop in? Wordt Hij boos? Zegt Hij: 'Stelletje egoïsten! Jullie geven zo weinig om Mij, daarom trek Ik me van jullie niks meer aan! Is dit nou de dank voor alles wat Ik voor jullie heb gedaan? Wat ben Ik blij dat Ik eindelijk bij jullie weg kan!'?

Nee! Als een bewogen Pastor zien zijn liefdevolle ogen hun verdriet. Hij gaat er niet aan voorbij. Hij zegt ook niet: 'Nou moeten jullie niet zo verdrietig zijn. Kop op, moed houden, het komt wel goed!' Jezus pakt hun somberheid radicaal aan, breekt dwars door muren van depressie heen: 'Doch Ik zeg u de waarheid, het is beter voor u dat Ik heenga.'

'Het is beter voor u', dat is mooi gezegd! De Here denkt dus niet aan Zichzelf, maar heel zijn hart gaat uit naar 'u'. Naar de discipelen dus. Zij hebben er alle voordeel bij dat Hij weggaat. Het wordt er voor hen alleen maar beter van.

Dat lijkt tegenstrijdig. Wat is er nou mooier dan dat Jezus nog op aarde zou zijn? Voor de discipelen toen, voor ons vandaag. Stel je toch eens voor dat de Here Jezus ergens op het Hogeland in Groningen zou wonen, in een prachtige woonboerderij. Dan kan Hij ons van advies dienen in lastige, kerkelijke kwesties. Ja, laat Hij maar eens een paar synodezittingen bijwonen in Amersfoort…, daar zouden de kerken van opknappen!

Maar de Here Jezus ging naar de hemel, omdat Hij dáár meer voor ons kan betekenen dan hier. Was Hij niet van ons weggegaan, dan had Hij de Heilige Geest nooit kunnen uitstorten. 'Want indien Ik niet heenga, kan de Trooster niet tot u komen, maar indien Ik heenga, zal Ik Hem tot u zenden.'

De Heilige Geest wordt dus door de Here Jezus de Trooster genoemd. Wat zit daar veel in opgesloten! Deze Trooster neemt het straks op voor de discipelen bij God en mensen. De Trooster geeft vandaag moed, droogt je tranen, schenkt energie.

In de schaduw van Christus, de Heer

Het is opvallend dat deze Trooster pas kon komen als Jezus in de hemel zou zijn. De Geest kon pas worden uitgestort als Jezus verheerlijkt was. Dat is op de klok af tien dagen na Hemelvaart! Waarom pas dan? Omdat de Geest

Jezus zal *verheerlijken* (Joh. 16:14).

In alle discussies over de persoon en het werk van de Heilige Geest is dit een cruciale tekst. De Geest vraagt geen aandacht voor Zichzelf! Ja zeker, er wordt in de Bijbel veel over de Geest gesproken. Er zijn boekenkasten vol geschreven over de doop met de Geest, over het vervuld worden met de Geest, de gaven van de Geest, de vruchten van de Geest.

Prachtig is dat! Daar moet aandacht voor zijn. En daar is ook heel wat aandacht voor. Maar wat komt de Geest van Pinksteren vooral doen, wat is nu het typische van zijn opdracht? Hij richt de schijnwerpers op die grote Ander, Christus.

Dat is een echte eye-opener. De Geest is niet gekomen om Zichzelf te verheerlijken, maar om Christus te verheerlijken. Hij stelt Zich als het ware bescheiden op langs de zijlijn, achter de coulissen. Hij staat opgesteld in de schaduw van Christus' heerlijkheid.

Dit ene wil de Heilige Geest ons dus op het hart binden: 'Het is goed afgelopen met de Here Jezus. Christus is aangekomen in de hemelse heerlijkheid. Het jaar 2005 is voluit een annus Domini! Christus heeft alle macht in hemel en op aarde. Vanaf Pinksteren zijn we op weg naar de grote finale. Samen op weg naar de jongste dag.'

Van deze dingen is de Heilige Geest de Ooggetuige! Op de dag van Christus' hemelvaart was Hij erbij. Hij zag Christus de troonzaal binnenkomen, Hij was er getuige van hoe de Heer der Heren de plaats aan Vaders rechterhand innam. Deze prachtige boodschap moet nu de wereld in. 'Juicht, Jezus is Heer! Die geleden heeft, en gestorven is, Hij leeft. De agenda van zijn heilswerk is bijna afgewerkt. We zijn nu toe aan de rondvraag, en dan volgt de sluiting.'

Wil je het dus over Jezus hebben, dan moet het gaan over zijn lijden en zijn kruisiging, maar het zal met name moeten gaan over zijn eer, over de heerlijkheid bij de Vader. Het verbaast ons dan ook niet dat Petrus in zijn eerste Pinksterpreek de heerlijkheid van Christus als thema neemt. Wij horen het hem zeggen: 'Christus is door de rechterhand van God verhoogd, en zit aan de rechterhand van de Vader' (Hand. 2:33). Typisch is dat. De Geest wordt in deze preek wel genoemd, maar 'by the way', als het ware tussen neus en lippen door. Pinksterfeest is dus voluit Christusfeest. Nu de Here Jezus daar is, in de hemel, nu pas kan de Geest komen. De Trooster. De Helper.

En als we dan nagaan hoe de Heilige Geest helpt, dan valt het op dat Hij erg op Jezus lijkt. Alles wat wij lezen over de Geest, datzelfde lezen we ook van de Here Jezus. Beiden zullen in en bij de discipelen blijven. De Trooster zal in de waarheid leiden, en de Geest der waarheid zal de discipelen de weg wijzen tot de volle waarheid. De Here Jezus heeft dat ook van Zichzelf gezegd, 'Ik ben de waarheid' (Joh. 14:6). Jezus onderwijst, de Geest doet dat ook en Hij neemt zijn wijsheid uit Christus.

Na Pinksteren is de Here Jezus dus in de Geest bij zijn discipelen teruggekomen. Wat is dat bemoedigend! Er is zwaar weer op komst - in hoofdstuk 15:18-27 gaat het over de haat van de wereld - maar Christus laat 'zijn jongens' niet in de steek. Na Pinksteren is Hij weer bij hen. Wat is Hij ook vandaag dichtbij. Door zijn Geest is Hij in ons.

Luisteren duurt het langst

Op welke manier brengt Hij de Christus naar ons toe? Wel, Hij is de Geest der waarheid. Zo noemt de Here Jezus Hem. En die zal bíj de discipelen zijn, en ín hen zijn. Ze hadden Hem al bij zich, maar Hij zal in hen zijn. In hun harten wonen. Hij zal de waarheid in hun hart leggen. Dat is de waarheid van Christus.

De Here Jezus heeft heel veel gezegd en veel gedaan (Joh. 20:30). En hoe gaat dat…, als je preken hoort, lessen volgt, boeken leest, op cursus gaat? Het meeste vergeten wij, veel blijft er doorgaans niet van hangen. Ook de discipelen waren geen supermensen. 'De beloften en de eisen van de Bergrede, weet jij het nog, Jakobus?' 'De Here heeft veel gelijkenissen gesproken, wat was ook al weer de toepassing, Marcus?' 'Die genezingen, hoe ging dat toch precies? Wanneer en waar was dat, Lucas?' 'Wat is er gebeurd in de nacht van het verraad, toen we er allemaal als hazen vandoor gingen, Petrus?'

Ook discipelen kunnen niet alles onthouden. Maar nu zal de Geest hun binnenbrengen wat Christus hun gezegd heeft. De woorden en de daden van Jezus mogen niet vergeten worden.

Nader Bekeken *inhoud*

Schriftlicht
De Heilige Geest, Helper bij uitstek! 193
G.F. Overweg

Kroniek
Op weg waarheen? 197
Vertalen 198
Woordenstrijd 199
J.W. van der Jagt

Thema
Over de Heilige Geest. Hoofdlijnen 201
A.N. Hendriks

Synode 2005
Verankerd in de waarheid 206
H. van den Berg

Column
Kuddedieren 208
F.J. Bijzet

Rondblik
De mens bij Chagall 209
Willem L. Meijer

Gemeentebreed
Voor ouderlingen die geestelijk leiding willen geven 212
A.J. Balk

Boek van de maand
Schilder lezen: bij het begin beginnen 214
P.L. Storm

Gedicht
Niet gauw goed, Nicolaüs Episcopus 217
G. Slings

Persrevue
De zegen van goedgebruikte zondagsrust 218
'Verwaarlozen huisgodsdienst belangrijke oorzaak crisis' 219
In welke verwachting laat Christus' Geest ons leven? 221
Wanneer heeft God samengevoegd? 222
P.L. Storm

Hij zal hun ook uitleggen wat Christus bedoelde. Wat was er vaak sprake van misverstand, ergernis ook. Zij hebben Hem dikwijls niet begrepen. Wat Jezus zei over zijn lijden en sterven, daar konden ze in het begin helemaal niets mee. Sterker nog, ze werden kwaad (Mat. 16:22). En - bijvoorbeeld - dat koninkrijk van God, dat zagen ze aards, heel bekrompen (Mat. 20:21-28). Maar de Trooster is dé Docent. Het onderwijs van Christus zal Hij weer met hen doornemen en herhalen. Hij zal hun geheugen trainen en ze zullen steeds beter gaan begrijpen wat de Heiland allemaal heeft bedoeld, toen Hij hier op aarde was.

Onder leiding van de Geest gaan ze die woorden van de Here ook verder brengen. De Geest leidt hen immers ook in de waarheid, als zij de pen pakken en bijbelboeken gaan schrijven (2 Tim. 3:16). Hij zorgt dat de woorden en de leer van Christus betrouwbaar op papier komen. Daarom moest het Pinksteren worden. Zonder Geest geen Bijbel!

En reken erop dat zijn woorden betrouwbaar zijn! Hij vertelt de apostelen niet wat anders dan Jezus hun heeft gezegd. Jezus zegt: 'Al wat Hij hoort, zal Hij spreken en de toekomst zal Hij u verkondigen. Hij zal uit het Mijne nemen, en het u verkondigen' (Joh. 16:13).

Er moet wel ruimte zijn

En wij vandaag? Wij zijn geen haar beter dan Jezus' discipelen. Hoe gemakkelijk vergeten wij niet iets? Wat nemen wij 's zondags mee van een preek, wat onthouden wij van de Bijbel? Die vraag prangt! De Heilige Geest onderwees de eerste leerlingen in de woorden van Christus. Hij onderwijst ook ons door het woord van apostelen en profeten. En dan komen we in beweging!

Als het goed is, tenminste. Want wij merken dat lang niet altijd zo.

Dat kan aan jezelf liggen. Jij hebt er geen oren naar, geen aandacht voor. Je zit zo vol van jezelf, van jouw sport, hobby's, jouw eigen leven met alles d'erop en d'eran. Als dat zo is, dan kan

het zijn dat er geen ruimte meer is voor Gods boodschap. Dan staat de harde schijf van jouw hart veel te vol. In dat geval begint reformeren met formatteren.

De Geest wil Gods Woord laten leven. Maar dat het ons niet raakt, dat het niet landt, dat wij daardoor niet in beweging komen, dat kan nog een andere reden hebben. Het kan namelijk heel goed zijn dat we ons in de kerk druk maken over van alles en nog wat; we hebben het over visie zus en beleid zo; we lezen dikke boeken en minder dikke; we lopen tal van congressen af… - maar dat hele simpele bijbellezen, samen terug naar het ABC van het geloof, dat komt er zo vaak niet van.

Dat is denk ik het grote probleem van deze tijd, waarin alles in beweging is, waarin veel mensen roepen om geestelijke dynamiek, een frisse wind… De Bijbel wordt misschien wel gelezen, maar amper bestudeerd. Preken zijn al gauw te moeilijk, een boek zonder plaatjes is niet meer van deze tijd. Op catechisatie een vraag en antwoord uit je hoofd leren? 'Dominee, wat dacht u wel? Ik heb een proefwerk, ik ben bezig met een werkstuk.' 'Keep it cool - geloven is toch vooral hoe jij de dingen voelt, wat jij ermee kunt?!'

Ah, ah! En het gevolg? Voor we het in de gaten hebben, waaien we mee met de waan van de dag. En de leer van de kerk, onze belijdenis - waarin we ja zeggen op Gods Woord, waarin het inderdaad ook gaat over ware kerk en valse kerk, kinderdoop! - daar moet je niet moeilijk over doen. Dat is typisch vrijgemaakt, 'specialité de la maison libre'.

Als wij zulke gedachten maar lang genoeg koesteren, als wij maar lang genoeg geringschattend doen over wat de Geest ons 's zondags meegeeft in de kerk, door middel van de prediking van Gods Woord, door middel van de sacramenten, dan kan het zijn dat de Geest - en daarmee Jezus zelf - niet bij jou kan binnenkomen.

Uitzicht

De Heilige Geest - Helper bij uitstek - werkt in de schaduw van Christus' heerlijkheid. De Trooster bouwt de brug tussen jou en de Here Jezus. Hij ging naar de hemel, opdat wij er beter van zouden worden. Heel dicht bij ons wilde Hij zijn. In ons. Door zijn Geest.

Zo mogen we samen verder met onze Heiland. Want al zijn we d'er bijna, we zijn er nog niet helemaal! Maar Goddank, samen kúnnen we ook verder aan de hand van de Here Jezus. Daarvoor zorgt de Heilige Geest. Wat een Helper! Geprezen zij zijn Naam!

www.woordenwereld.nl

Op weg waarheen?

Als deze Kroniek verschijnt, is de generale synode al een tijd op reces. Voor die vakantie is onder meer gesproken over de verhouding met de Christelijke Gereformeerde Kerken. Het *Reformatorisch Dagblad* deed daar verslag van onder de kop 'GKV vervolgen weg naar eenheid met CGK' (18 juni jl.) Dat is inderdaad waartoe besloten is. Met dat besluit heb ik ook geen moeite. Toch riep de kop van het *RD* de vraag op waar de weg naartoe zal leiden.

Zowel het krantenverslag in het *RD* als dat in het *Nederlands Dagblad* (18 juni jl.) berichtte dat men ter synode dankbaar was en moedeloos tegelijk. Ik denk dat het goed is om beide goed in beeld te houden. We mogen dankbaar zijn wanneer de toenadering groeit. Kerkelijke eenheid wordt niet zo snel bereikt als je zou willen, maar in de weg van geduldig gesprek kun je wel verder komen en het doel ten slotte bereiken. Opmerkelijk was wat dat betreft wel wat de krant optekende uit de mond van prof. J.W. Maris en uit die van prof. B. Kamphuis, beiden deputaat voor kerkelijke eenheid. Maris zei: 'De stapjes zijn beschamend klein, maar toch is de richting ervan nog te zien.' Je vraagt je dan af hoe klein stapjes kunnen worden voordat de richting eruit is en er alleen nog een pas op de plaats wordt gemaakt. Kamphuis was veel royaler en benadrukte dat er echt reden was om dankbaar te zijn. 'Op veel terreinen zien we wel degelijk een groeiende toenadering. Plaatselijk: negen jaar geleden was er nog bijna niets. En nu: vergaderingen met koploperkerken, met kanselruilkerken, barsten uit hun voegen.' Je zou haast de indruk krijgen dat er geen reden is voor de moedeloosheid die ter synode naar voren werd gebracht. Toch wonderlijk: waar de één kleine stapjes ziet, is er voor de ander groeiende toenadering op veel terreinen. Is dat geen opmerkelijk verschil? Het zal met ieders achtergrond te maken hebben. Maris moet rekening houden met een kerkgemeenschap waar ook de kleine stapjes al gauw te groot zijn. Kamphuis moest een synode overtuigen die er moedeloos van wordt dat ze door haar gesprekspartner wordt teleurgesteld.

Ik moet zeggen dat ik me de moedeloze en teleurgestelde gevoelens die ter synode geuit zijn, goed kan voorstellen. Ik vraag me af of we ons, alle kleine of grote stappen ten spijt, niet bewegen op doodlopend spoor. Eerst was er het vermeende verschil van inzicht over de toe-eigening van het heil, dat uit de weg geruimd moest worden. Nu is het de vraag of de overeenstemming die gebleken is, wel voldoende doorwerkt in de praktijk van de prediking in de Gereformeerde Kerken. Daarom wil men over preken gaan praten. Ik heb begrepen dat het zal gaan over preken van beide zijden. Dat lijkt me terecht. Want al is van CGK-zijde de vraag gesteld of het met de toe-eigening in de GK-preken wel goed zit, is het wat dit betreft in de CGK allemaal in orde? Daar wordt ook heel verschillend gepreekt. Een paar jaar geleden werd in Apeldoorn een conferentie gehouden van predikanten van beide kerken. Daar werd in een groepsbespreking door een CGK-deelnemer een mening over preken naar voren gebracht, die naar mijn indruk leidt tot een sjabloonmatige en Geestdodende accentuering van de toe-eigening van het heil. Dat mag ook aandacht hebben. Toch lijkt het me niet echt een goed gesprekstthema. Nee, ik voel geen enkele behoefte om te beweren dat over deze zaken onder ons altijd op goede wijze gepreekt wordt. Als er reden is om daarover te spreken, moet je dat zeker doen. Maar nu lijkt het dat de eenheid van beide kerken daarvan afhankelijk wordt gemaakt. Daar zit de moeite.

Kerkelijke eenheid hangt niet af van

Kroniek **J.W. van der Jagt**

de wijze waarop voorgangers hun werk doen, maar van het gebod van God, zijn Woord en de eenheid in het geloof, zoals die in de belijdenis wordt uitgedrukt. Wanneer je elkaar niet daarin vindt, ontstaat er willekeur en zullen gespreksonderwerpen zich blijven aandienen. Nu gaat het bij de vraag naar de toe-eigening in de praktijk om de prediking. Maar waarom zou je niet met elkaar spreken over de toe-eigening in de praktijk van het geloofsleven van de gemeente? Dat kon wel eens de volgende horde op de weg naar elkaar worden. En als we het dan toch eerst met elkaar eens moeten zijn over de manier waarop individuele voorgangers het evangelie verkondigen, is ook (afgaande op het bericht in het *Nederlands Dagblad* van 22 juni) de ethiek die dr. Loonstra m.b.t. homoseksuele relaties uitdraagt, onderwerp van gesprek. Zo zal er zich steeds iets nieuws aandienen, wanneer we niet op een kerkelijke manier naar kerkelijke eenheid gaan. Of je nu kleine stapjes ziet dan wel veel ontwikkelingen, het blijft een frustrerende en ontmoedigende manier van omgaan met elkaar.

Overigens, het enthousiasme van prof. B. Kamphuis ten spijt, ik hoor ook heel andere geluiden. Enige tijd geleden werd in onze regio onder leiding van de deputaten een vergadering gehouden van gereformeerde en christelijk-gereformeerde ambtsdragers. Als ik afga op broeders die daar zijn geweest, dan heeft die bijeenkomst alleen maar de vrees gevoed - want dat is toch te vrezen! - dat er nooit kerkelijke eenheid met de CGK zal komen, alle optimisme, inzet en goede bedoelingen ten spijt.

Vertalen

De kroniekschrijver stond in het vorige nummer stil bij de aanvaarding van de Nieuwe Bijbelvertaling door de generale synode. Hij vroeg ook om reacties die het gebruik van deze vertaling oproepen. Natuurlijk is er over elke vertaling wel iets ten voordele en ten nadele te zeggen. Ik moet zeggen dat we de nieuwe vertaling in het huiselijk gebruik met veel genoegen lezen. Het roept regelmatig de vraag op of Gods Woord werkelijk zegt wat je leest. De ene keer verfrissend, de andere keer teleurstellend. Een paar voorbeelden wil ik noemen.

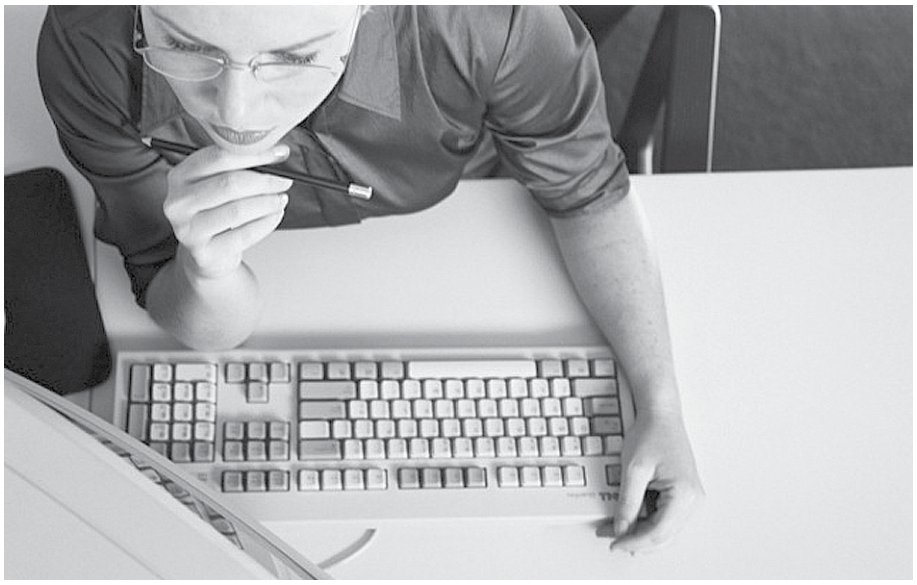

We werden verrast door een 'shockerende' vertaling in de profetie over Ohola en Oholiba in Ezechiël 23. We lazen over hen in vers 3: 'Al toen ze jong waren, waren ze ontrouw, in Egypte. Daar werden hun borsten betast en lieten ze zich in hun tepels knijpen.' De reactie was lachen. Staat dat er echt? Het leek onvoorstelbaar, nee ongepast, dat Gods Woord zo expliciet over seksuele zonden schrijft. Uiteraard pak je de overbekende Nieuwe Vertaling erbij. Die vertaalt: 'Ze pleegden ontucht in Egypte; in haar jeugd pleegden ze ontucht; daar werd haar boezem betast en streelde men haar maagdelijke borsten.' Ik kan me niet herinneren dat die vertaling ooit dezelfde reactie opriep. Op een of andere manier klinkt het minder expliciet. Komt dat doordat deze vertaling overbekend is of is het expliciete toch een beetje wegvertaald? Het aardige van dit voorbeeld is dan de vergelijking met de oude Statenvertaling van 1637. Die vertaalt: 'Dezen hoereerden in Egypte; in hare jeugd hoereerden zij; daar werden hare borsten gedrukt, en daar werden de tepels haars maagdoms betast.' Dit Oudnederlands klinkt voor ons heel plechtig. Het roept bij ons weinig op. Maar ik stel me voor dat het in 1637 wel eens net zo expliciet geklonken kan hebben als de nieuwste vertaling vandaag. Het Woord van God is niet preuts, maar kan de zaken gewoon bij de naam noemen. Als een vertaling dat ook doet, is dat winst. Zeker in onze tijd is dat belangrijk. In onze cultuur wordt tegenwoordig vaak heel platvloers over seksualiteit gesproken. Dat geeft de indruk dat je alleen open over deze zaken kunt zijn op een platvloerse manier. Dan is het goed om te merken - voor oud en jong van veel belang - dat Gods Woord de dingen open bij hun naam noemt zonder dat het platvloers hoeft te zijn.

Een ander voorbeeld is er in Handelingen 13. Daar lezen we de preek die Paulus gehouden heeft in Antiochië in Pisidië. Hij zegt in vers 36 over David: 'Want David is, na voor zijn geslacht de raad Gods gediend te hebben, ontslapen.' In deze vertaling wordt de raad van God verbonden aan het dienen van David. In de Nieuwe Bijbelvertaling wordt een ander verband gelegd. Daar

Kroniek **J.W. van der Jagt**

lezen we: 'Wat David betreft, hij is, nadat hij de mensen uit zijn eigen tijd had gediend, overeenkomstig Gods wil gestorven en met zijn voorouders verenigd.' Door de plaats van de komma wordt de raad van God verbonden aan het sterven van David en wordt het dienen van David een dienen van zijn tijdgenoten in plaats van het dienen van God. Het is, denk ik, moeilijk te beslissen wat Lucas bedoeld heeft. Er vloeit uit deze verandering ook niet zoveel bloed. Maar het valt wel op, wanneer je deze schriftplaats altijd hebt gezien als een steun voor de gedachte dat wij als mensen dienstbaar zijn aan de uitvoering van de raad van God. Die schriftuurlijke gedachte valt met deze andere vertaling niet ondersteboven. Maar de wijziging valt wel op. Het zal wel een vertaling worden waarvan een predikant in de toekomst zal zeggen: 'Eigenlijk staat er…', of: 'Je kunt het ook vertalen zoals de oude Nieuwe Vertaling het weergaf.'

Ingrijpender zijn twee opvallende vertalingen in de eerste brief aan de Korintiërs. In 1 Korintiërs 7 lezen we vanaf vers 29: 'Laat daarom ieder die een vrouw heeft zo leven dat het hem niet in beslag neemt, ieder die verdriet heeft zo dat hij er niet door wordt beheerst, ieder die vreugde voelt zo dat hij er niet in opgaat, ieder die bezit verwerft alsof het niet zijn eigendom is, ieder die in deze wereld leeft alsof ze voor hem niet meer van belang is. Want de wereld die wij kennen gaat ten onder.' Als ik dit vergelijk met de oude Nieuwe Vertaling, is het verschil wel groot: 'Ten slotte, laten zij, die een vrouw hebben, zijn als zonder vrouw; die wenen, als weenden zij niet; die blijde zijn, als waren zij niet blijde; die kopen, als zouden ze er niets van behouden; die van de wereld gebruik maken, als zouden ze haar niet ten einde toe gebruiken. Want het uiterlijk van deze wereld is bezig te verdwijnen.'

Het lijkt me dat de nieuwste vertaling de woorden van Paulus wel heel vrij en parafraserend weergeeft, terwijl dat niet nodig is. De kortheid van Paulus is veel directer en ook sterker dan de parafrase van de vertaling.

Een vierde voorbeeld is de vertaling van de ' jongedochter' uit 1 Korintiërs 7:36-38. Daar laat de nieuwste vertaling Paulus iets heel anders zeggen dan hij volgens de vertaling van 1951 (en de oude Statenvertaling) gezegd heeft. In die van 1951 lezen we: 'Vindt nu iemand, dat hij jegens zijn jongedochter niet betamelijk handelt, indien zij reeds wat ouder wordt, en het zo behoort te geschieden, hij doe, wat hij wil; het is geen zonde, laten zij trouwen. Doch hij, die in zijn gemoed vast overtuigd, niet genoodzaakt wordt en macht heeft over zijn wil en hiertoe bij zichzelf besloten heeft, zijn jongedochter ongerept te laten blijven, zal wel doen. Wie dus zijn jongedochter uithuwelijkt, doet wel, en wie haar niet uithuwelijkt, doet beter.' Paulus heeft het dus over vaders die hun dochter uithuwelijken, een praktijk die in zijn tijd niet ongewoon was. Maar in de Nieuwe Bijbelvertaling is die cultuur ineens verdwenen. Daar lezen we: 'Maar wanneer iemand bang is zich tegenover zijn toekomstige vrouw te misdragen, omdat zijn verlangen naar haar te groot wordt, laat hij dan gevolg geven aan zijn wens met haar te trouwen. Dat dient dan te gebeuren. Het is geen zonde. Iemand echter die uit overtuiging, dus zonder dwang en uit vrije wil, voor zichzelf besloten heeft niet met haar te trouwen, handelt uitstekend. Dus iemand die met haar trouwt handelt goed. Maar iemand die niet met haar trouwt handelt beter.'

Nu is het ongetwijfeld waar dat bij eerste lezing de nieuwste vertaling duidelijker is dan die van 1951. Maar het verschil is toch wel zeer opmerkelijk: hier gaat het niet meer over het uithuwelijken, maar over de eigen huwelijksplannen die iemand kan hebben. Daarbij is het merkwaardig dat er over een toekomstige vrouw gesproken wordt. Mijns inziens wordt dat 'toekomstig' door de vertalers aan de tekst toegevoegd. Het staat er niet. Het vreemde gevolg is dat het volgens Paulus beter is als je besluit om niet met je toekomstige vrouw te trouwen! Dat lijkt mij ethisch nogal vreemd. Immers, als een vrouw je toekomstige vrouw is, dan is er op een of andere manier al tot een huwelijk besloten, hetzij door ouders (in een cultuur waarin meisjes uitgehuwelijkt worden) hetzij door een verloving. Zou Paulus het dan beter vinden als een huwelijksafspraak (bij nader inzien) afgezegd wordt? Ik kan het me nog niet voorstellen dat hij dit bedoelt. Of speelt het bij deze vertaling een rol dat ze gemaakt is in een cultuur waar uithuwelijken niet meer voorkomt?

Dit zijn vier opmerkelijke vertalingen in een bijbelvertaling die met genoegen gebruikt wordt, maar die ook nog wel eens vragen oproept over het vertaalresultaat en de achterliggende principes, m.n. op het punt van de vrije weergave van wat God bedoelt te zeggen.

Woordenstrijd

De uitbreiding van onze liederenschat blijft moeite geven. Dat hoor je in het kerkelijk gesprek. Ook met de afwijzing van allerlei bezwaren tegen bepaalde liederen is de moeite niet over. Er zijn broeders en zusters die zich door die afwijzing niet laten overtuigen, maar zich eerder in hun bezwaren bevestigd voelen.

Kroniek **J.W. van der Jagt**

Hun grote moeite is dat via bepaalde liederen allerlei dwalingen de kerk worden binnengebracht. Dat kan inderdaad gebeuren. In ons blad is daar ook tegen gewaarschuwd. Die waarschuwing blijft staan, want waakzaamheid tegen dwaling blijft geboden. Het is dus goed om bedacht te blijven op het barthianisme, horizontalisme, heilsuniversalisme en andere dwalingen die in verband met het Liedboek worden genoemd. Ik denk daarbij aan de opdracht van Paulus om rechte voren te trekken bij de prediking van het evangelie (2 Tim. 2:15). Waarom zou dat niet gelden voor de verkondiging in de vorm van een lied?

Met deze paulinische waarschuwing in het hart valt er in de discussies over de dwalingen in de liederen wel iets wonderlijks op. Er wordt tegen genoemde dwalingen geageerd, maar er is niemand die het voor die dwalingen opneemt! Ik heb tenminste nog niemand zien schrijven of horen zeggen, dat het niet zo erg is dat er in een lied een barthiaanse dwaling staat. Niemand beweert dat Lied-nummer-zoveel zonder bezwaar gezongen kan worden omdat het universalistisch is, of omdat de alverzoening erin geleerd wordt. Er worden dwalingen aangewezen, maar er is geen mens die deze dwalingen aanhangt, verdedigt of wil invoeren in de kerk. Dat is uit de discussie af te leiden. Als deze constatering juist is, wordt er dan niet tegen windmolens gevochten? Is het wel een strijd tegen *dwalingen* of is het, onder de *schijn* van een strijd over de leer, een strijd over *woorden*?

Ik neem een voorbeeld om het te illustreren. Tegen Lied 1 is het grote bezwaar dat het barthiaans zou zijn. Er wordt in het eerste couplet immers gezongen over de 'overwinning' van het licht. Maar er was bij de schepping toch geen strijd? Dan is het een dwaling om dat wel te zingen. Gelet op de herkomst van het lied valt deze kritiek goed te begrijpen. Het is niet zo vreemd dat men zich zorgen maakt. Wat haal je binnen als je bij de schepping over 'overwinning' gaat zingen?

Nu heb ik nog niemand horen zeggen dat er wel strijd bij de schepping was en dat het in de kerk acceptabel is om dat te leren. Het gaat bij Lied 1 dus niet over de vraag, of je voor of tegen deze dwaling bent. Natuurlijk leert de Schrift niet dat er strijd bij de schepping is geweest. Maar in Psalm 104 lezen we wel over de wateren die voor het *dreigen* van de Here wegvluchtten. Slaat het op de schepping? Slaat het op de zondvloed? Ik denk het eerste. Het lijkt alsof de Here kwaad is op de wateren. Maar dat was bij de schepping toch niet het geval? (Bij de zondvloed evenmin). Het gedicht zegt het 'bij wijze van spreken'. Het is dan ook niet dogmatisch bedoeld, maar poëtisch. Anders gezegd: we hebben hier *geen dwaalprobleem, maar een taalprobleem.*

Hetzelfde kan over Lied 114 gezegd worden. Daar wordt gezongen over Jeruzalem zoals het in de dromen van God geweest is. Dat kan toch niet, want God werkt naar zijn raad. Die is vast en zeker, en niet zo vaag als een droom. Het is begrijpelijk dat men de wenkbrauwen fronst bij dit lied.

Nu is er zeker verschil tussen een vast besluit dat je uitvoert, en een droom. Maar kun je nu zeggen dat de kerk de dwaling leert dat Gods raad niet vast is, doordat ze over de dromen van God zingt? Ook hier wordt een dwaalprobleem naar voren geschoven, terwijl het in wezen om een taalprobleem gaat.

Bij de uitdrukkingsrijkdom van de taal hoort nu eenmaal ook de categorie van het '*bij wijze van spreken*'. Dat kan met een groot aantal voorbeelden uit de Schrift zelf worden aangewezen. Ik neem als voorbeeld wat de Heilige Geest zelf (!) zegt in Psalm 78:65: 'Toen ontwaakte de Here als een slapende, als een held, door wijn overmand.' Hier vergelijkt de Heilige Geest de Here God met een dronkaard die zijn roes heeft uitgeslapen. Het slapen dat hier van de Here gezegd wordt, wordt door Elia op de Karmel spottend toegepast op Baäl die zijn priesters maar geen antwoord geeft. Is het niet ongepast om dat op de Here toe te passen, zeker als je met Psalm 121 gelooft dat Hij sluimert noch slaapt? Natuurlijk zal niemand het in zijn hoofd halen om een leerstellige uitspraak te doen over de dronkenschap van de Here. Dan zou je ook volkomen voorbijgaan aan de zin van Psalm 78. Die zin is dat de Heilige Geest 'bij wijze van spreken' wil zeggen dat de Here God, na een tijd waarin Hij niet ingegrepen heeft, actief tegen zijn vijanden gaat optreden.

Over de betekenis en het gebruik van woorden in de kerk heeft K. Schilder eens zinnige opmerkingen gemaakt. Hij had het niet over gezangen, maar over het gebruik van woorden die wel duidelijk een leerstellige bedoeling hebben. De een gebruikt ze met een aan-

vechtbare betekenis, die een ander die hetzelfde woord gebruikt, niet bedoelt. Het is m.i. ook van toepassing op poëtische woorden. Ik citeer: 'Het is niet goed, elkaar op een *woord* te vatten, in nadere formulierenbinding. Het is alleen goed te vragen, of een woord, dat een tijdgenoot gebruikt, *goed uitgelegd*, zich laat *verbinden* met de oude belijdenis als formulier-van-enigheid' (via J. Kamphuis, *Begrensde ruimte*, p. 71). Als we in leerstellige teksten op deze manier met woorden mogen omgaan, mogen we dan bij een poëtische manier van zeggen niet vragen of die zich, goed uitgelegd, met de belijdenis laat verbinden?

Liederen uit de Bijbel en van buiten de Bijbel zijn geen dogmatische teksten. Het is de aard van een lied om veel dingen 'bij wijze van spreken' te zeggen. Wanneer we daar geen oog voor hebben, raken we onherroepelijk verstrikt in een zinloos gevecht over woorden, doordat we wat bij wijze van spreken gezegd wordt, onder het dogmatische vergrootglas fileren en vervolgens als dwaling weggooien.

De apostel Paulus zegt dat we rechte voren moeten trekken. In hetzelfde verband waarschuwt hij om geen woordenstrijd te voeren die nergens nuttig voor is (vs. 14). Timoteüs moet dit betuigen in *de tegenwoordigheid van God*! Dus: waar God is, daar moet je de strijd over woorden staken. Een dergelijk gevecht verdraagt zich kennelijk niet met zijn presentie. Nota bene! Als je tegen de dwaling strijdt, doe je dat om op te komen voor de eer van God, voor de kerk als woning van God. Toch kan die strijd ontaarden, zodat God niet daarbij aanwezig wil zijn en er niet mee gediend wordt. Is dat misschien een oorzaak dat het gevecht over de uitbreiding van onze liederen zo weinig vreugde geeft? Geen woordenstrijd in de kerk!

Psalmenliefde

Een andere moeite die men heeft, is dat er zoveel liederen worden geaccepteerd. Laat ik met het oog op die moeite afsluiten met de volgende passage.

'Als ik één wens heb voor de gemeentezang in onze kerken, dan is het dat de psalmen hun ereplaats terugkrijgen. Het "nieuwe", het tweede testament is er vol van en zij, die psalmen, zijn vol van het messiaanse testament. Laat ze gezongen worden, berijmd of onberijmd, op die prachtige muziek van het Geneefse psalter of op de aloude kerktoon, foon en antifoon, of op de devote melodieën van het "Anglican Chart" - maar laat ze weer stem van de kerk, taal van de gemeente worden.' Het zal duidelijk zijn dat dit niet mijn eigen woorden zijn. Ik las ze in *Leeswerk* (jrg. 2, zomer 2005). Ze zijn van de dichter Willem Barnard. Inderdaad, dezelfde als die meewerkte aan het Liedboek en een actief aandeel had aan het liedrepertoire waar veel broeders en zusters moeite mee hebben. Zij vrezen dat een grote bundel liederen tot minder liefde voor de psalmen leidt. Zelf heb ik ook wel eens op dat gevaar gewezen. Het zou ook heel schadelijk zijn voor de schriftuurlijke beleving van het geloof, wanneer de psalmen in onbruik raken. Wat mij trof in dit citaat, is dat de man die zoveel andere liederen heeft gemaakt, zijn grote liefde voor de psalmen belijdt. Dat laat zien dat de psalmen niet per definitie minder geliefd worden als je daarnaast veel andere liederen hebt. Het is maar net hoe je de psalmen kent, leest en welke plaats je ze geeft in de omgang met de Here. Ook wanneer de kerk veel liederen heeft, kan er voor de psalmen een ereplaats zijn en blijven.

Over de Heilige Geest. Hoofdlijnen

Thema **A.N. Hendriks**

Er is momenteel veel te doen in onze kerken rond de Heilige Geest en zijn werk. In verschillende gemeenten is er een nadere bezinning op gang gekomen, nu de roep om 'meer van de Geest' steeds nadrukkelijker klinkt. Het leek me nuttig enkele hoofdlijnen aan te geven die bij ons nadenken over dit alles van betekenis zijn. Mijn bijdrage heeft een schetsmatig karakter.

1. De Heilige Geest is niet slechts een kracht (Luc. 24:49), maar een *Persoon* (vgl. het 'Hij' in Joh. 16:13,14). Hij is de *derde* Persoon in de Drie-eenheid, evenzeer God als de Vader en de Zoon (Mat. 28:19; 2 Kor. 13:13; Op. 1:4,5). Het eigene van de Heilige Geest t.o.v. de Vader en de Zoon is dat Hij *uitgaat* van de Vader én van de Zoon (Joh. 14:26).

2. Het werk van de Geest omvat meer dan de vernieuwing van ons hart en leven. Hij is ook betrokken bij de *schepping* (Gen. 1:2; Jes. 40:13) en bij de *onderhouding* van het geschapene (Ps. 104:30; Job 26:13). Alle mensen danken hun bestaan aan Gods Geest (Gen. 6:3; Job 33:4). Niet alleen de herschepping, maar ook de schepping en onderhouding van deze wereld verkondigen ons dat de Geest de grote *Levendmaker* is (Ez. 37:14; Joh. 6:63; 2 Kor. 3:6).

3. In de Schrift komt de Geest ook naar voren als Degene die mensen *gaven* geeft om bijzondere dingen te doen. Zo gaf Hij wijsheid, inzicht en kennis aan Besaleël en zijn medewerkers (Ex. 31:3-6), en bekwaamde Hij David tot het koningschap (1 Sam. 16:13). In wat aan wijsheid en bekwaamheid bij mensen gevonden wordt, zullen wij de Heilige Geest moeten eren.

4. Breder spreekt de Schrift over het *vernieuwende* werk van de Geest. Het Oude Testament maakt duidelijk dat de Geest zó ook reeds onder Israël bezig was. Ook toen al gold dat Hij het geloof werkt en Gods kinderen leidt

(Neh. 9:20; Ps. 143:10; Hag. 2:6). Het is veelzeggend dat Israëls ongehoorzaamheid getypeerd wordt als 'weerspannig zijn' tegen de Geest (Ps. 107:33) en als 'bedroeven' van de Geest (Jes. 63:10).

Toch wordt in het Oude Testament een *rijkere* en *bredere* (niet meer tot Israël beperkte) werking beloofd (Ez. 36:27; Joël 2:28; Zach. 12:10). Deze uitstorting van de Geest wordt verbonden aan de komst van de Messias.

5. De Messias is de *Drager* van de Geest (Jes. 61:1,2). Op Hem 'rust' de Geest. Hij ontvangt de Geest niet voor een tijd, zoals bij de richters en koningen het geval was. De Geest komt op Jezus als de Geest die tot Gods opdracht *bekwaamt*, bij zijn doop in de Jordaan (Mat. 3:16). Het is dan ook door de Geest dat Jezus' werk volmaakt is (Heb. 9:14). Christus doet alles in de kracht van de Geest (Mat. 4:1; 12:28).

En zó kan Hij de Geest voor de zijnen verwerven, wordt Hij als Drager van de Geest tot *Gever* van de Geest (Joh. 1:33). Pinksterfeest is dan ook het feest van Christus, die *zijn* Geest uitstort (Hand. 2:33). De Geest die hart en leven vernieuwt, is 'de Geest van Christus' (1 Petr. 1:11) of 'de Geest van zijn (Gods) Zoon' (Gal. 4:6).

Het *rijkere* van Pinksteren wordt aangewezen in de woorden 'uitstorten' (Hand. 2:33) en 'wonen' (Rom. 8:9,11). De gemeente is nu tempel van de Geest (1 Kor. 3:16), maar ook elke gelovige (1 Kor. 6:19). Deze 'inwoning' van de Geest wijst op het *innerlijke* en *blijvende* van de presentie van de Geest (Joh. 14:17: 'Hij *blijft* bij u en zal *in* u zijn').

Het *bredere* van Pinksteren vinden we in het 'op alle vlees' (Hand. 2:17): ook niet-Joden delen in de gave van de Geest (Hand. 10:45).

6. De Heilige Geest maakt ons eigen wat wij in Christus hebben. Hij werkt het geloof in ons hart (Hand. 16:14; 1 Kor. 12:3) en verandert ons leven (Rom. 8:14; 2 Kor. 3:18). Hij doet dit als de Geest *van Christus*. Het is Christus die door zijn Geest ons tot zijn beeld vernieuwt (antw. 86 HC). Achter het werk van de Geest in ons staat Christus. Hij is ons van God ook geworden tot heiliging (1 Kor. 1:30). Dát bewijst Hij door het werk van de Geest.

Paulus bedoelt dit, wanneer hij schrijft: 'De Here nu is de Geest' (2 Kor. 3:17). De HC honoreert dit door vanuit Christus te spreken over het werk van de Geest (antw. l; antw. 51; antw. 54; antw. 86). We mogen het vernieuwende werk van de Geest niet losmaken van Christus!

Jet d'eau, de 140 meter hoge fontein in het Meer van Genève

7. Onze belijdenis spreekt op *twee manieren* over de toe-eigening van het heil. Die toe-eigening is allereerst iets wat de Heilige Geest doet (antw. 53; antw. 79 HC). Maar het is ook iets dat wijzelf al gelovend doen (antw. 20; antw. 61 HC; art. 35 NGB). Het tweede is mogelijk door het eerste: God werkt in ons het willen en het werken (Fil. 2:13). Het is zoals art. 22 NGB zegt: de Heilige Geest ontsteekt in onze harten een waar geloof, dat Jezus Christus met al zijn verdiensten omhelst, Hem toe-eigent en niets meer buiten Hem zoekt.

8. Het *begin* van het vernieuwende werk van de Geest in ons is de verandering van *ons hart*, dat in de Schrift gezien wordt als het centrum van ons leven (Spr. 4:23; Mat. 15:18,19). Dit centrum is verdorven geworden (Jer. 17:9) en moet veranderd worden (Ps. 51:12). De Here belooft zijn volk een 'nieuw hart' te geven (Jer. 32:39; Ez. 11:19). Voor deze radicale verandering gebruikt de Schrift verschillende woorden: reinigen, heiligen, bekeren, levendmaken. In onze belijdenis wordt deze verandering aangeduid als de *bekering* (vraag 88; vraag 114 HC; DL III/IV,10; V,3) of de *wedergeboorte* (antw. 8; DL III/IV,12).

In de gereformeerde geloofsleer is het gewoonte geworden om het begin van het vernieuwende werk van de Geest in ons als de wedergeboorte te benoemen. Daar is veel voor te zeggen. Want vooral dit woord bepaalt ons bij het *radicale* en *overmachtige* van het werk van de Geest. Wij moeten niet wat opgelapt worden, maar opnieuw gebóren worden, willen wij Gods koninkrijk kunnen binnengaan (Joh. 3:3). Tegelijk spreekt dit woord van de overmacht van de Geest: wij 'worden' opnieuw geboren. Wij veranderen zelf niet ons hart, maar de Geest geeft ons een nieuw hart. Voor deze overmacht van de Geest vragen de Dordtse Leerregels aandacht, wanneer zij zeggen dat God de wedergeboorte '*zonder ons* in ons tot stand brengt' (DL III/IV,12).

9. Wanneer de Geest ons opnieuw geboren doet worden, gaan wij ons door zijn kracht steeds meer bekeren. Wedergeboorte of bekering kunnen ook gezien worden als een voortgaand *proces*, dat ons hele leven omvat (antw. 81; antw. 88 HC; DL III/IV,12).

Zo zegt art. 24 NGB dat het ware geloof in de mens, verwekt door de wer-

king van de Heilige Geest, hem opnieuw geboren *doet worden*. De Geest eigent ons 'de dagelijkse vernieuwing van ons leven' toe, zoals het doopformulier zegt: Hij doet ons in 'nieuwheid van leven' (Rom. 6:4) wandelen. De verandering van ons hart brengt vernieuwing van ons leven met zich mee.

Waar geloof is een *werkzaam* geloof (Gal. 5:6; Jak. 2:26; 1 Petr. 1:22,23). Wie door de Geest geleid wordt, openbaart zich ook als een kind van God (Rom. 8:14).

10. Het nieuwe leven waartoe de Here ons roept, is niet iets waarvoor wij op *onszelf* zijn aangewezen. Het wordt gewerkt door Christus' Geest (antw. 86 HC). De heiliging van ons leven is eerst *geschenk* en op grond *daarvan* een opdracht (Lev. 20:8; 1 Kor. 6:11). Paulus spreekt zo troostvol over 'heiliging door de Geest' (2 Tess. 2:13; vgl. 1 Petr. 1:2) en over een 'wandelen naar de Geest' (Rom. 8:4) en een 'leven door de Geest' (Gal. 5:25).

Het *moet* anders in ons leven (Ef. 4:20), want het *kan* anders: God geeft ons immers zijn Heilige Geest (1 Tess. 4:8).

11. Er is *voortgang* in het nieuwe leven dat de Geest bij ons werkt. Wij wórden veranderd naar het beeld van Christus 'van heerlijkheid tot heerlijkheid' (2 Kor. 3:18). Paulus spreekt over 'groeien' in liefde (Ef. 4:15) en in geloof (2 Tess. 1:3); Petrus over een 'heilig worden' in heel onze wandel (1 Petr. 1:5), en over een 'toenemen' in genade en kennis (2 Petr. 3:18). Vgl. het 'steeds meer' in antw. 115 HC. Maar volmaakt wordt het in dit leven niet (1 Joh. 1:8; Rom. 7:15). Wij komen niet verder dan 'een klein begin' (antw. 114 HC; vgl. DL V,1 en 2). Wel moet er in ons leven sprake zijn van heiliging (Heb. 12:14). Want de Geest bekleedt ons met de rechtvaardige daden van de heiligen (Op. 19:8). Wij moeten in goede werken wandelen, omdat God ze voor ons daartoe bereid heeft (Ef. 2:10). Straks zal de Here het werk van zijn Geest bij ons zoeken (2 Kor. 5:10; Gal. 6:8). Het oordeel zal gaan over onze werken (Op. 22:12).

12. Dit vernieuwende werk doet de Heilige Geest *door het Woord* (Jak. 1:18; 1 Petr. 1:23). Het Woord is levend en krachtig (Heb. 4:12). Het evangelie is een kracht Gods tot behoud (Rom. 1:16), want het is het Woord van de Geest (Heb. 10:15; 2 Petr. 1:21; Op. 2:7). Dat velen die het Woord horen, niet tot bekering komen, ligt aan hun ongeloof (Heb. 4:2), het is hun eigen schuld (DL II,6; III/IV,9). Dat velen wel tot bekering komen, is enkel te danken aan Gods verkiezende genade (Hand. 13:48; 1 Tess. 1:4,5; DL I,6; III/IV,10).

Er is dan geen sprake van een bij het Woord *bijkomende* werking van de Geest, maar van het tot het hart *doordringende* werk van de Geest (Hand. 2:37; 16:14; DL III/IV,12). God roept dan 'met kracht' (DL III/IV,10). Ieder wordt 'in volle ernst' geroepen (DL III/IV,8, vgl. Mat. 22:14). Maar niet ieder wordt geroepen 'met kracht'. Dit betekent echter niet dat wie Gods roepstem niet opvolgt, te verontschuldigen zou zijn (Mat. 23:37; DL I,5).

Het Woord wil *verkondigd* worden (Luc. 24:47; 2 Tim. 4:2). Daarom hebben de gereformeerde kerken de *prediking* altijd gezien als *het* genademiddel in de hand van de Heilige Geest (antw. 65 HC; vgl. 1 Kor. 1:21).

13. Het 'voornaamste' in het nieuwe leven dat de Geest in ons werkt, is *het gebed* (antw. 116 HC). Het is de Heilige Geest, die ons leert bidden. Hij is immers 'de Geest van de genade en van de gebeden' (Zach. 12:10). Het ware bidden is altijd een bidden 'in de Geest' (Ef. 6:18). Paulus verkondigt ons dat wij door de Geest God gaan aanroepen als Vader (Rom. 8:15). Juist dáárin toont Hij dat Hij 'de Geest van het zoonschap' is: de Geest die ons leert ons te gedragen als echte kinderen van Vader. Maar Hij is niet alleen de Werker van het gebed, Hij is ook de *Helper* in ons bidden. Wij weten namelijk niet wat wij bidden moeten 'naar behoren' (in overeenstemming met Gods wil). In deze gebedszwakheid komt de Geest ons te hulp (Rom. 8:26). Hij is het, die met onuitsprekelijke verzuchtingen voor ons pleit.

Hoezeer ons bidden door de Geest gewerkt wordt, horen we wanneer Paulus schrijft dat het de *Geest* is, die in onze harten roept: Abba, Vader (Gal. 4:6).

14. Wie gelooft, *heeft* de Geest ontvangen (Gal. 3:2,3). Ten onrechte maakt de pinksterbeweging een onderscheid tussen tot geloof in Christus komen én met de Geest gedoopt worden. Wanneer er in het Nieuwe Testament gesproken wordt over 'dopen met de Heilige Geest' of 'gedoopt worden met de Geest' (Mat. 3:11; Joh. 1:33; Hand. 1:5; 11:16; 1 Kor. 12:13), heeft dit betrekking op wat er op de Pinksterdag is gebeurd, en niet wat er in het leven van een christen nog moet plaatsvinden. Paulus gaat ervan uit dat gelovigen de Geest *hebben* (Rom. 8:9,11,15).

15. Er is wel onderscheid tussen de Geest hebben en *vervuld zijn* met de Geest. Leerlingen die de Geest reeds ontvangen hebben, *worden* later 'vervuld' met de Geest (Hand. 4:31; 13:52). Paulus roept de Efeziërs op: '… wordt vervuld met de Geest' (Ef. 5:18), terwijl zij reeds de Geest gekregen hadden toen zij tot geloof kwamen (Ef. 1:13). Uit de werkwoordsvorm die hij gebruikt, blijkt dat het gaat om iets dat *steeds weer* gebeuren moet. Charismatische kringen zien dan ook ten onrechte de vervulling met de Geest als een 'tweede zegen' of een bijzondere ervaring die *eens* door een gelovige ontvangen wordt.

Zowel uit het Oude Testament (Num. 27:17; Ri. 6:34; Mi. 3:8) als uit het Nieuwe Testament (Luc. 24:48,49; Hand. 1:8; 4:8) blijkt dat het bij de vervulling met de Geest gaat om een *toerustende* werkzaamheid van de Heilige

Geest. Zijn kracht komt over mensen om ze tot wat de Here van hen vraagt, in staat te stellen. Het is een bijzondere *bekrachtiging* om te getuigen (Hand. 4:8,31), om een taak te volbrengen (Hand. 6:3), om blij te zijn (Hand. 13:52), om echt in alles christen te zijn (Ef. 5:9-21).

16. Het Nieuwe Testament spreekt ook over *verzegeld* zijn met de Heilige Geest (2 Kor. 1:22; Ef. 1:13; Ef. 4:30). In zwaar-bevindelijke kringen ziet men deze verzegeling als een aparte, bijzondere ervaring op de geloofsweg, volgend op het geloven in Christus. Er vindt een soort geestelijke doorbraak plaats: blijdschap en zekerheid vervullen het hart, we weten ons werkelijk in Christus geborgen. De verzegeling met de Geest is echter niet een bevindelijk 'plus'. Wanneer wij tot geloof komen, *worden* wij verzegeld met de Geest (Ef. 1:13). Het gaat bij deze verzegeling ook niet om een 'verruimende' *werking* van de Geest. De Geest *zelf* is het Zegel dat de Here ons opdrukt (2 Kor. 1:22). Oudtijds werden zegels gebruikt om dieren en slaven te merken. Zo drukt God ons met de Geest zijn merk op, Hij *waarmerkt* ons met de gave van zijn Geest als *zijn* kinderen (Gal. 4:6). Tegelijk *vrijwaart* Hij ons ook, zoals het graf van de Heiland tegen schending door verzegeling werd behoed (Mat. 27:66). Zo kan Paulus schrijven dat we met de Geest 'verzegeld' zijn tegen de dag van onze verlossing (Ef. 4:30). De Geest bewaart ons voor die grote dag. Hij is onze goddelijke Beschermer.

De verzegeling met de Geest spreekt ervan dat de Geest ons *stempelt* tot Gods kinderen én dat Hij ons *bewaart* bij het kindschap van God. Terecht brengen dan ook de DL de verzegeling ter sprake, wanneer het gaat om de volharding van de heiligen (V,8).

17. Het Nieuwe Testament maakt onderscheid tussen de *vrucht* van de Geest (Gal. 5:22) en de *gaven* van de Geest (1 Kor. 12; 1 Petr. 4:10). De vrucht moet bij *alle* gelovigen gevonden worden (Gal. 5:24), maar bij de gaven is er *verschil* (1 Kor. 12:4; Ef. 4:7). Niet ieder heeft dezelfde gave (1 Kor. 12:8). Wel moet ieder met zijn gave allen dienen (1 Kor. 12:7). In Romeinen 12:7-8 en 1 Korintiërs 12:28 noemt Paulus enige gaven (*charismata*) van de Geest. We mogen ervan uitgaan dat de Geest Zich hierbij aansluit bij wat ons in aanleg, karakter en talent reeds geschonken is. Paulus typeert namelijk de charismata als 'werkingen' van God (de Schepper) die alles in allen werkt (1 Kor. 12:6). De Heilige Geest neemt op wat ons reeds eigen is en maakt het dienstbaar voor de opbouw van de gemeente. Wat wij aan gaven hebben, wordt geheiligd om elkaar ermee te *dienen* (Gal. 5:13). In de gaven die wij bezitten, ontdekken we *waarmee* wij anderen kunnen en moeten dienen (1 Petr. 4:10: '*naar* de genadegave').

18. Naast meer 'gewone' gaven horen wij ook over meer 'spectaculaire' gaven: spreken in tongen, vertolking van tongen, profetie, gaven van genezing (1 Kor. 12:9-10) en duiveluitwerping (Mar. 16:17). Al mogen wij de vrijmacht van de Geest niet beperken, men kan niet simpel beweren dat deze meer spectaculaire gaven *nog altijd* van de Geest verwacht mogen worden.

a. De belofte van Marcus 16:17-18 geldt niet voor alle gelovigen zonder meer, maar - zie de context - voor gelovige *predikers* van het evangelie. Hún werk werd inderdaad begeleid door 'tekenen en wonderen', zoals we in Handelingen lezen (Hand. 5:12; 9:34-35, 40-41; 28:8). De prediking werd zo 'bevestigd' (Mar. 16:20; Heb. 2:4).
   Daarbij mogen wij niet vergeten dat de prediking van het evangelie 'in de hele wereld' - *het kader voor de tekenen*! - een zaak is die volgens het Nieuwe Testament zich voltrekt in de tijd van de apostelen (Rom. 1:5; 16:26; Kol. 1:23; 2 Tim. 4:17). Dit betekent dat Marcus 16:15-20 ziet op de *apostolische* tijd.
b. Uit Handelingen 10:46; 19:6 blijkt dat ook het spreken in tongen en het profeteren tot de genoemde 'tekenen' behoorden. Het tekenkarakter van het eerste wordt ook aangeduid in 1 Korintiërs 14:22.
c. In 1 Korintiërs 13 zegt Paulus: profetieën, zij zullen hebben afgedaan; tongen, zij zullen verstommen, maar geloof, hoop en liefde blijven. De tegenstelling kan hier niet zijn tussen *nu* en *straks*. Want we kunnen toch moeilijk zeggen dat geloof en hoop zullen blijven na de jongste dag (vgl. 2 Kor. 5:7; Rom. 8:24). Dit betekent dat Paulus hier al aangeeft dat tongen en profetieën gaan verdwijnen, terwijl geloof, hoop en liefde het leven van de gemeente zullen stempelen tot de jongste dag. Wie zegt: in Korinte sprak men in tongen en profeteerde men, en *dus* mogen ook wij deze gaven van de Geest verwachten, honoreert niet dat 1 Korintiërs 13 aan 1 Korintiërs 14 voorafgaat.
d. De profetie heeft een bijzondere *heilshistorische* plaats. De kerk *is* eens voorgoed gebouwd op het fundament van apostelen en profeten (Ef. 2:20). Paulus heeft hier onmiskenbaar in eerste instantie de nieuwtestamentische profeten op het oog. Zij worden ook elders na de apostelen genoemd (Ef. 3:5-6; 4:11). Profeten maakten door de Geest heilsgeheimenissen bekend (Ef. 3:5-6), ontvingen 'openbaringen' (1 Kor. 14:30), die soms ook betrekking hadden op toekomstige gebeurtenissen (Hand. 11:28; 21:11) of op concrete aanwijzingen (1 Tim. 4:14).
   Efeziërs 2:20 leidt tot de conclusie dat de profetie als *openbaringsgave onder directe aandrang van de Geest* heeft opgehouden. Wel is het mogelijk om met Calvijn deze gave *nu* te zien als de bekwaamheid om wat de Schrift zegt, te verstaan en in rapport met het heden te verkondigen.
e. Wat de 'gave van genezing' betreft: men vergeet in charismatische kring het *kader* waarin de Here Jezus over genezingen in Marcus 16 spreekt. Het is nog maar de vraag of 'gaven van genezingen' in de gemeente van Korinte voorkwamen. In 1 Korintiers 14 spreekt Paulus wel over 'tongen' en 'profeteren', maar niet over deze gaven. Omdat men in Korinte zich op de gaven zo liet voorstaan, zou het voor de hand gelegen hebben dat Paulus ook wat gezegd zou hebben over het omgaan met de gaven van genezingen. Als je ergens mee pronken kon, dan met deze gaven! Maar de apostel doet er verder het zwijgen toe. Wij lezen nergens in het Nieuwe Testament dat Christus aan *gelovigen* de volmacht geeft, die Hij gaf aan de apostelen (Mat. 10:1). Wel lezen we dat er *gebeden* moet worden voor zieken (Jak. 5:14-16).
f. Wanneer men vandaag een 'bevrijdingspastoraat' bepleit, miskent men eveneens het *kader* waarin over het uitwerpen van demonen in Marcus 16 gesproken wordt. Daarbij komt, dat Paulus bij het noemen van charismata totaal niet spreekt over bevrijding van demonen. Veelzeggend is voorts, dat de apostel in een passage waarin hij bij uitstek handelt over demonische invloeden, helemaal

niet spreekt over het uitdrijven van boze geesten (Ef. 6:10v).
Te gemakkelijk betrekt men de gave van het 'onderscheiden van geesten' op het onderkennen van demonische beïnvloeding. Deze gave blijkt in 1 Korintiërs 14 niet betrekking te hebben op duiveluitbanning, maar op het toetsen van de profetie.

19. Verlangen naar 'meer van de Geest' kan legitiem zijn, wanneer wij daar niet van maken dat wij ook moeten verlangen naar de spectaculaire gaven waarmee de Here het Woord van de apostelen *bevestigd heeft* (Mar. 16:20; Heb. 2:4). De oproep van Paulus: 'streeft naar de gaven des Geestes' (1 Kor. 14:1) is niet verouderd. Gaven van de Geest moeten wij zoeken, niet om daarmee onszelf te verrijken, maar om de gemeente te dienen (1 Petr. 4:10). Daarbij moet de gave van de profetie bovenaan staan ('vooral', 1 Kor. 14:1): de bekwaamheid om anderen met Gods Woord te dienen (Kol.3:16).

20. De zekerheid dat de Geest in ons woont, rust niet daarin dat wij zijn vruchten bij ons *zien*, maar rust op Gods *belofte* (Ez. 37:27; Joh. 14:23; 2 Kor. 6:16). Bij de doopvont heeft de Heilige Geest beloofd dat Hij in ons wonen wil (zie doopformulier). Wanneer antw. 86 HC zegt dat wij uit de vruchten zeker zijn van ons geloof, gaat het niet om de zekerheid betreffende ons deelhebben aan de Geest, maar om zekerheid betreffende *ons geloof*. Het Kort Begrip zegt in antw. 65 dan ook terecht: 'Verder zijn de goede werken vruchten van mijn geloof en zo verzekeren ze mij van de *echtheid* van mijn geloof.' Dat wij 'waar geloof' (vr. 21; antw. 64 HC) hebben, ontdekken wij wanneer wij de vrucht van de Geest in ons leven zien. De boom wordt aan de vruchten herkend. Waar geloof is immers een geloof dat zich toont in werken (Gal. 5:13; Jak. 2:17). Geloof dat rust in Gods belofte, mag ook *bevestigd* en *versterkt* worden, doordat we zien hoe de Geest het Woord waarmaakt in ons leven en doet wat Hij belooft. Dat is het 'weten' waarover Johannes spreekt (1 Joh. 3:14) en het 'bij zichzelf opmerken' waar de DL in I,12 op wijzen.

21. De Geest werkt heen naar de *grote toekomst*. Hij rust op ons als 'de Geest van de heerlijkheid' (1 Petr. 4:14). Zijn vernieuwend werk loopt uit op onze 'verheerlijking' (Rom. 8:30). Nu vernieuwt Hij ons hart en leven, straks ook ons lichaam (Rom. 8:11). Wij ontvangen een 'Geestelijk' lichaam (1 Kor. 15:44): gewerkt en beheerst door de Geest, dat gekenmerkt wordt door 'onvergankelijkheid', 'heerlijkheid' en 'kracht' (1 Kor. 15:42-43). Er is sprake van *continuïteit* en *discontinuïteit*. Continuïteit: '*dit* vergankelijke moet onsterfelijkheid aandoen' (1 Kor. 15:53; vgl. '*dit mijn* vlees', antw. 57 HC). Discontinuïteit: 'wij zullen *veranderd* worden' (1 Kor. 15:52).

Dat de Heilige Geest met de grote toekomst verbonden is, blijkt ook uit twee opvallende benamingen. Wij hebben de Geest ontvangen als *Eersteling* of als eerste gave (Rom. 8:23). Zoals onder Israël in de eerstelingen die bij het hei-

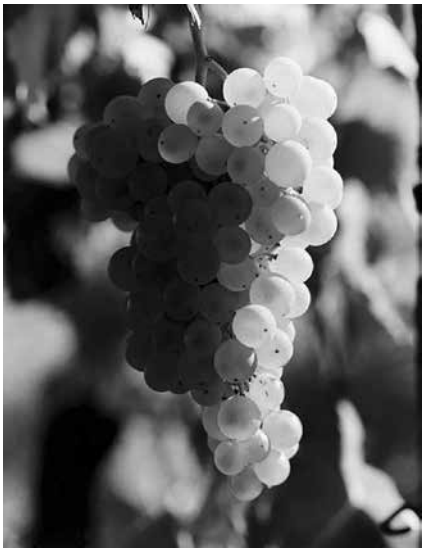

ligdom werden gebracht, de hele oogst werd gepresenteerd, zo wordt de grote toekomst bij de gelovigen door de Geest vertegenwoordigd. In de Geest hebben wij die toekomst al bij ons! Juist daarom doet de gave van de Geest ons uitzien naar de totale verlossing.

Maar de Geest is niet alleen Eersteling, Hij is ook Gods *onderpand* van wat ons wacht (2 Kor. 5:5). Deze aanduiding is afkomstig uit het handelsverkeer. God schenkt ons zijn Geest ook als 'waarborgsom'. De gave van de Geest is van Gods kant de garantie voor wat wij eens zullen ontvangen. Het gaat echt naar de grote levendmaking. Daar staat Gods eerste 'aanbetaling' (het geschenk van de Geest) garant voor!

22. Aparte aandacht vraagt wat het Evangelie naar Johannes zegt over de Geest als *Parakleet* (Joh. 14:16-17, 25-26; 15:26-27; 16:7-11; 16:13-15). De vertaling 'Trooster' is minder juist. Een 'parakleet' is letterlijk iemand die erbij geroepen wordt om een ander te helpen. We zullen daarom bij Parakleet meer moeten denken aan de Geest als Helper en Beschermer. Als Christus weggaat, ontvangen de apostelen een '*andere*' Parakleet (Joh. 14:26). In de hemel blijft de Heiland Parakleet bij de Vader (1 Joh. 2:1). Maar op aarde zet de Geest het werk als Parakleet voort. Als Parakleet is de Heilige Geest 'de Geest van de waarheid' (Joh. 14:17; 15:26; 16:13): Hij verkondigt wat waar is in Christus (Joh. 16:14).

Als zodanig zal Hij *leren* (Joh. 14:26): te binnen brengen al wat Jezus gezegd heeft; *getuigen* (Joh. 15:26-27): zeggen wat Hij van Jezus gehoord en gezien heeft; *verheerlijken* (Joh. 16:14): de betekenis van Jezus' werk in het licht stellen; *overtuigen* (Joh. 16:8): schuld aantonen, Jezus rehabiliteren, het oordeel aanzeggen.

De Parakleet-woorden gelden allereerst de *apostelen*. Door het onderwijs van de Geest worden hun misverstand (Joh. 2:22) en onmacht (Joh. 16:12) overwonnen. Zo stelt Hij hen in staat om zelf *getuigen* (Joh. 15:27; Hand. 1:8) te worden. De Geest én de apostelen vormen een 'dubbelgetuigenis' (vgl. Deut. 19:5 met Joh. 15:27; Hand. 5:32).

Dit dubbelgetuigenis vinden wij nu in het Nieuwe Testament en dit getuigenis geldt nog altijd. Wij geloven op gezag van de apostelen! En via dat apostolisch getuigenis zet de Geest zijn werk als Parakleet voort. Nog altijd leert Hij, getuigt Hij, verheerlijkt Hij en overtuigt Hij als de Geest van de waarheid.

23. Wij hebben ten opzichte van de Geest en zijn werk een grote *verantwoordelijkheid*. We kunnen namelijk ons tegen de Geest 'verzetten' (Hand. 7:51), wij kunnen Hem 'bedroeven' (Ef. 4:30), wij kunnen Hem 'uitdoven' (1 Tess. 5:19). De context maakt steeds duidelijk hoe wij dit kunnen doen. Het ergste is het 'lasteren' van de Geest (Mat. 12:31). Deze zonde is onvergeeflijk (Mat. 12:32). Het is een kwaad dat typisch ná Pinksteren gedaan kan worden, als de Geest als Parakleet van de waarheid in Christus getuigt. Want dan is er een eind aan alle 'onkunde' (Hand. 3:17; 1 Kor. 2:8) gekomen. Het gaat bij dit lasteren van de Geest om een *welbewust* en *hardnekkig* verzet tegen wat nú zo evident is: het evangelie van Jezus Christus (vgl. Heb. 10:26-29).

Wij moeten nooit vergeten dat de Geest die spreekt (Op. 2:7) en in ons woont (Rom. 8:11), de *Heilige* Geest is!

Verankerd in de waarheid

We schrijven dit half juni. En blikken terug op een aantal weken synodewerk. Er is veel gebeurd. Waar zullen we het over hebben? Ik kan alle onderwerpen kort bij langs lopen. Maar u bent ook al geïnformeerd via andere kanalen. Het *Nederlands Dagblad* en andere bladen geven informatie door. Wat zullen wij daaraan nog toevoegen? Vandaar dat ik ervoor heb gekozen een moment uit het synodewerk nader te belichten. Het gaat over contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Synodeleden in Amersfoort aan de wandel

Hoe het begon

Wat voor contacten hebben we met deze kerken? Het is goed om even een uitstapje te maken door even terug te kijken. We beginnen in het jaar 1993, de Generale Synode van Ommen. Dat was ongeveer 25 jaar na de breuk in de jaren zestig. De situatie was deze: er waren landelijk geen contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK), maar op sommige plaatsen waren er wel contacten gegroeid, samensprekingen. De vraag was: moeten we landelijk ook niet iets met de Nederlands gereformeerden? Na rijp beraad geeft de synode van Ommen aan deputaten ter bevordering van de kerkelijke eenheid de volgende opdracht mee: 'te onderzoeken of er mogelijkheden zijn contact te leggen met de NGK en zo ja, op welke manier.' In de periode die daarop volgt, hebben de deputaten zes gesprekken met een afvaardiging van de NGK. Uit die gesprekken blijkt onder meer het volgende. Er bestaat binnen die kerken een te grote vrijheid in het omgaan met de belijdenis. Afwijking van de belijdenis wordt getolereerd. Er is te weinig zekerheid dat men zich in die kerken onbekrompen en ondubbelzinnig bindt aan de leer van de kerk. Zolang ze aan de ruimte in de leer vasthouden, is een verdere verkenning met deze kerken niet zinvol. Het is op dat moment niet mogelijk op een verantwoorde manier met de NGK tot eenheid te komen in gebondenheid aan de leer van de belijdenis naar de regels van een gereformeerde kerkorde. Dat is voor de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 reden om met droefheid en grote teleurstelling uit te spreken, dat het rapport van deputaten geen uitzicht heeft geboden om aan deputaten opdracht te geven over te gaan tot samensprekingen op landelijk niveau. Dit besluit zal mondeling toegelicht worden aan de afgevaardigden van de NGK. De contacten met deze kerken zullen worden voortgezet als ze bereid zijn een weg in te slaan om de verhinderingen weg te nemen.

Synode van Leusden

Op de Generale Synode van Leusden 1999 komen de contacten met de NGK weer ter sprake. Het wordt opnieuw een verdrietig verhaal. De NGK hebben op het signaal dat Berkel en Rodenrijs had afgegeven, niet gereageerd. Er is geen sprake van een duidelijker binding aan de belijdenis. Er bestaat nog steeds een te grote vrijheid in het omgaan met de leer der Schriften, zoals de belijdenis die omschrijft. De synode spreekt met verdriet en teleurstelling uit dat de aangewezen verhinderingen waar Berkel en Rodenrijs van had gesproken, niet zijn weggenomen. Daardoor is er geen basis gelegd voor samensprekingen met de NGK op landelijk niveau, die gericht zijn op kerkelijke eenwording. De contacten worden niet verbroken. Opnieuw zullen deputaten zich verstaan met afgevaardigden van de NGK om de besluiten van Leusden toe te lichten. Contacten zijn ook van belang vanwege de plaatselijke samensprekingen. Juist vanwege die contacten is het nodig ook landelijk de vinger aan de pols te houden. En vooral dit duidelijke signaal af te geven: voor een gezond kerkelijk leven is het belangrijk om vast te houden aan het fundament van Schrift en belijdenis.

Synode van Zuidhorn

Op de Generale Synode van Zuidhorn 2002 is sprake van dankbaarheid. Dankbaarheid over de ontmoeting met de afgevaardigden van de NGK. Die hebben een zinvol gesprek opgeleverd over de vraag wat de NGK bedoelen, als ze zeggen dat ze elkaar onderling voldoende kunnen aanspreken op de grondslag van Gods Woord en de belij-

Synode 2005

H. van den Berg

denis, en op welke manier daaraan invulling gegeven wordt. Tegelijk wordt besloten de vertegenwoordiging van de NGK uit te nodigen voor verdere ontmoeting. In die ontmoeting moet het gesprek wat ons betreft vooral gaan over de twee volgende vragen: '1. Waarin binden de Gereformeerde Kerken bóven Schrift en belijdenis, en bieden zij dus minder ruimte dan in een gereformeerde kerk verwacht mag worden? en 2. Hoe spreekt u elkaar aan op de grondslag van Gods Woord en de belijdenis en slaagt u erin door middel van onderlinge afspraken afwijkingen van de Schrift en de belijdenis te weerstaan?' (*Acta* art. 126, besluit 3).

Verder moeten onze deputaten in deze gesprekken nagaan of er een basis is voor samensprekingen met het oog op herstel van de kerkelijke eenheid.

Stand van zaken

Tot zover ons uitstapje. Een paar dingen moeten we dus goed voor ogen hebben. Er is wel sprake van verkennende contacten met de NGK. Maar we zijn nog niet toe aan samensprekingen met het oog op eenwording van de beide kerkverbanden. Het is hier dus anders dan bij de Christelijke Gereformeerde Kerken. Daar hebben we samensprekingen mee, om te komen tot eenheid.

Deputaten kregen in Zuidhorn opdracht om na te gaan of er voor zulke samensprekingen met de NGK wel een basis is. Deputaten zijn hiermee aan het werk gegaan. Ze melden dat er met de afgevaardigden van de NGK zinvolle gesprekken zijn gevoerd over de verkiezing. De Nederlands gereformeerde predikant ds. H. de Jong had daarover geschreven in zijn boek *Van oud naar nieuw*. Over dat boek is eerder al in dit blad geschreven. Toen bleek al dat er vragen over dat boek te stellen zijn. Wordt daarin wel geschreven op een manier die recht doet aan wat we belijden in de Dordtse Leerregels? Die vragen, daar is over doorgesproken. Mee aan de hand van een nota, geschreven door prof. B. Kamphuis. In het gesprek daarover bleek dat de standpunten van de verschillende gesprekspartners nauw bij elkaar aansluiten. Ds. De Jong was prof. Kamphuis erkentelijk dat deze hem had geholpen niet in zijn eigen boek verstrikt te raken. Deputaten spreken hierover met grote dankbaarheid. Ze stellen de synode dan ook voor om die dankbaarheid voor het zinvolle gesprek als synode uit te spreken. Ze zijn van mening dat hiermee het gesprek over de kerkelijke omgang met afwijkingen van de belijdenis bij de NGK verder is gebracht.

Daarnaast zijn deputaten ook dankbaar dat de Landelijke Vergadering (zeg maar even de 'synode') van de NGK uitgesproken heeft, ernaar te streven de bezinning en discussie over vraagstukken van leer en leven een natuurlijke plek te geven op de kerkelijke vergaderingen.

Vragen

Dit riep bij de synodeleden nogal vragen op. Enkele geef ik hier door. Deputaten kunnen wel blij zijn met een zinvol gesprek over de verkiezing, maar heeft dat ons structureel verder geholpen? Zijn we dichter bij het doel gekomen dat we zo graag zien: samen verbonden aan de ware leer, zoals die in de belijdenis wordt uitgesproken? Een andere vraag: hoe zit het met de twee vragen van Zuidhorn? Deputaten hadden immers als huiswerk meegekregen: '1. Waarin binden de Gereformeerde Kerken bóven Schrift en belijdenis, en bieden zij dus minder ruimte dan in een gereformeerde kerk verwacht mag worden? en 2. Hoe spreekt u elkaar aan op de grondslag van Gods Woord en de belijdenis en slaagt u erin door middel van onderlinge afspraken afwijkingen van de Schrift en de belijdenis te weerstaan?'

Zijn deze vragen wel echt aan bod gekomen, hebben we daar wel een duidelijk antwoord op gekregen? NGK hebben wel uitgesproken ernaar te streven om leer en leven een natuurlijke plek te geven op de kerkelijke vergaderingen, maar zijn we daar zoveel verder mee gekomen? Of is er ten opzichte van de synode van Zuidhorn zelfs een achteruitgang?

Vragen te over dus, op de synode. Indringende vragen. Waar een helder antwoord op moet komen. Het gaat er immers om, of er wel voldoende basis is om samensprekingen te beginnen om de eenheid te herstellen. Op het moment dat ik dit schrijf, is de synode hierover nog in gesprek met de deputaten. Als u dit leest, zijn er misschien al besluiten genomen. Leest u die besluiten dan tegen de achtergrond van wat ik u hierboven heb geschetst.

VOP-rapport

Daar komt nog iets bij. In de afgelopen periode hebben de NGK zich achter het zgn. VOP-rapport gesteld (VOP, *V*rouwelijke *O*uderlingen en *P*redikanten). Op basis van dat rapport hebben de Nederlands gereformeerden besloten het ambt van ouderling en predikant in principe open te stellen voor zusters in de gemeente. Onze deputaten hebben zich over dat rapport gebogen en het van kritische kanttekeningen voorzien. Geeft het onderwijs van de Bijbel wel aanleiding tot zo'n vergaand besluit? Die kritische vragen zijn ook doorgesproken met de afgevaardigden van de NGK. Maar deze kerken hebben, ondanks de kritiek, toch hun besluit doorgezet.

U begrijpt dat dit teleurstelling heeft opgeroepen bij onze deputaten. Ze hebben die teleurstelling ook verwoord naar de NGK toe. En ze vragen nu aan de synode om ook haar teleurstelling hierover uit te spreken. Geeft dit besluit van de NGK geen vervreemding? We oefenen contact om dichter bij elkaar te komen, maar werpt dit niet een blokkade op? Ook hierover zal nog verder doorgesproken worden op de synode. Nogmaals, als ik dit schrijf, is nog niet bekend hoe dit afloopt. Als u dit leest, weet u vast al meer. Maar u begrijpt hieruit dat de contacten met de NGK tot op heden toch wel vragen oproepen. Is er wel een basis voor samensprekingen?

Elkaar nodig

We hebben elkaar nodig. Dat werd gezegd door Ad de Boer, die namens de NGK onze synode toesprak. Er komen in deze tijd zoveel vragen op ons af, waar we samen een antwoord op moeten zoeken. En ook van onze kant wordt gezegd: we hebben elkaar nodig. Wat zou het goed zijn als we in gezamenlijke eenheid kerk konden zijn in deze tijd. Maar het is dan wel belangrijk dat we verankerd zijn in de waarheid. Niet door het grotere getal zullen we sterk staan in de wereld, maar doordat we ons gebonden weten aan de leer van de Schrift, beleden in de confessie. Daarover ging het gesprek met de NGK broeders en zusters. En daarover zal het moeten blijven gaan. Geve de H_S_ ons die eenheid in de heilzame waarheid. Daarvoor heeft de levende God tenslotte zijn kerk in deze wereld gesteld, om pijler en fundament te zijn van de waarheid (1 Tim. 3:15).

Kuddedieren

Wat zijn mensen toch merkwaardige kuddedieren. Meelopers met de massa.
Het is al jaren m'n hobby daarop te letten. En dan natuurlijk zelf lekker tegen de draad in te gaan.
Zo bezit ik geen blauwe spijkerbroek met hier en daar opzettelijk een paar vale plekken. Zelfs geen spijkerbroek zonder vale plekken. Ik weet: er zit een steekje aan je los wanneer jij nooit in een spijkerbroek loopt. Iedereen heeft toch een spijkerbroek! Maar daarom juist.

Een paar jaar terug kwam de gebroken witte gebreide kabeltrui in de mode. En dus duurde het maar even of je zag 's zondags in de kerk een heel veld van zulke truien voor je. Collega's zag je erin lopen. Zo'n trui hoefde je mij dus niet meer cadeau te doen.

En wie het bedacht heeft, weet ik niet, maar toen zag je opeens binnen een maand of wat het haar van allerlei zusters verkleuren. Nee, niet in *grijs*. Maar in iets onbestemds tussen rood en bruin.
U weet ook van het ringetje in het mannenoor, de blote navelstrook bij de dames...

Maar niet alleen in kleding en haardracht e.d., ook in het taalgebruik blijken mensen echte kuddedieren te zijn. Iemand smeedde het woordje *'tig*', en het duurde maar even of Jan en alleman had het over '*tig keren*' en zo. Nu ik dit zo neerschrijf, merk ik dat ook dít tot het kuddegedrag behoort: overal *'of zo'* achteraan zeggen. Gisteren fietsten me nog twee meisjes voorbij van wie ik er één hoorde zeggen: '*Dat ging dus echt niet goed of zo'* (!).

Zomaar opeens was er ook dat vreemde vervagende woordgebruik: *'Toen had ik zoiets van uh...'* Vast wel gehoord: '*Nou, dan heb ik echt zoiets van uh...'* Toen ik daarop ging letten, en tijdens gesprekken in gedachten ging zitten turven, merkte ik dat sommige mensen het haast om de andere zin gebruiken!

Nog niet zolang geleden ontstond er weer een nieuwe hype: iedereen gebruikt nu te pas en te onpas de uitdrukking: *'als ... zijnde': 'Als leraar Nederlands zijnde kan ik dat natuurlijk niet maken...'* Inderdaad, want het is, zo leerde ik vroeger al op school, fout Nederlands. Dubbelop. Een pleonasme. Je zegt: *'Als leraar Nederlands kan ik enz.'*, óf: *'Leraar Nederlands zijnde kan ik ...'* Het was een verademing om het Mabel Wisse Smit in een interview met Paul Rosemuller eens correct te horen zeggen.

Begrijp me goed: ik lig hier echt niet wakker van. Ieder moet dit zelf weten. Als je graag met de massa meeloopt - mij best. Je maakt hoogstens jezelf er enigszins belachelijk mee. Ik heb er zelfs wel lol in mijn kinderen en catechisanten hierom af en toe te stangen.

Maar anders wordt het wanneer wij zelfs in de kerk als echte kuddedieren klakkeloos allerlei minder fraaie of zelfs ronduit slechte gebruiken van de massa gaan overnemen. Als wij ook onbekommerd het op z'n zachtst gezegd onfatsoenlijke woordje *'shit'* tot ons vocabulaire maken. En als je één van je diakens z'n irritatie over de kerkenraadsvergadering, of een lerares op een gereformeerde school haar frustratie over het lesrooster hoort verwoorden met gebruikmaking van de platte woorden voor de mannelijke of vrouwelijke geslachtsdelen.

En als wij tijdens onze feesten het programma voor een belangrijk deel alleen nog maar weten te vullen met wat we van de tv afgekeken hebben, vind ik dat ook niet zo onschuldig meer. En als we in onze dagelijkse levensstijl meer letten op hoe ze het in de wereld doen, dan hoe onze broeders en zusters het eeuwenlang al in de kerk deden (en elders in de wereld nog steeds doen), wordt het ronduit zorgwekkend.

Wij zíjn kuddedieren.
Maar toch in deze zin, dat wij samen bij de Goede Herder horen? Niet de wereld, maar de Herder bepaalt toch ons doen en laten? Niet de massa, maar de Meester? Wij letten als zíjn kudde toch op wat Híj ons voordeed en nog steeds voorhoudt? En daarom houden we toch allereerst rekening met elkaar in de kerk i.p.v. met Jan en Alleman in deze wereld?
Iets om weer eens wat meer over na te denken, lijkt me: van welke kudde willen we kuddedier zijn?

F.J. Bijzet

Column

De mens bij Chagall

Naar aanleiding van '*Golgotha*' (1912)

Vanaf zijn beslissing om kunstenaar te worden kiest Chagall onderwerpen met een sterk religieuze inslag. Voor een joodse jongen geen eenvoudige opgave. Vanwege de uitleg van het tweede gebod ('geen beelden') kent zijn eigen milieu immers geen schilderkunstige traditie, laat staan een godsdienstige. Wat hij tot uitdrukking wil brengen, moet hij artistiek dus trek voor trek helemaal zelf ontwikkelen. Hiermee is niet gezegd dat hij op een nulpunt begint. Dat komt niet voor, ook bij Chagall niet.

De Russische omgeving van zijn jeugd brengt hem van meet af aan in nauw contact met de enige kunst van betekenis[1] die het land te bieden heeft, de kunst van de Orthodoxe Kerk. Gedurende zijn opleiding in St.-Petersburg zet hij deze eerste kennismaking voort. Grondig verdiept hij zich in de thematiek van de iconen. Aan deze traditie ontleent hij alles wat hij gebruiken kan, zowel qua mystieke uitstraling als qua beeldmotief. We zouden ons echter ernstig vergissen, als we meenden dat hij hiermee ook de orthodoxe verkondiging overneemt. Op een ingenieuze manier weet hij ontleningen aan de kerkelijke beeldtraditie in zijn eigen streven in te passen.

Een voorstudie (afb. 1)

Deze werkwijze is goed te volgen als we het beroemde schilderij *Golgotha* (afb. 3) benaderen vanuit een van de voorstudies. Het hoofdmotief van deze pentekening (afb. 1) is onmiskenbaar ontleend aan het type icoon waarop Maria en Johannes aan weerszijden van het kruis naar de stervende Christus opzien. Zelfs de traditionele schedel van Adam, aan de voet van het kruis, is, hoe klein ook, niet vergeten. Deze schedel symboliseert vanouds dat de dood door de eerste Adam in de wereld kwam, maar door Christus, de tweede Adam, is overwonnen. Hiermee houdt het citeren van motieven uit de iconentraditie ook op, want de voeten van de Gekruisigde

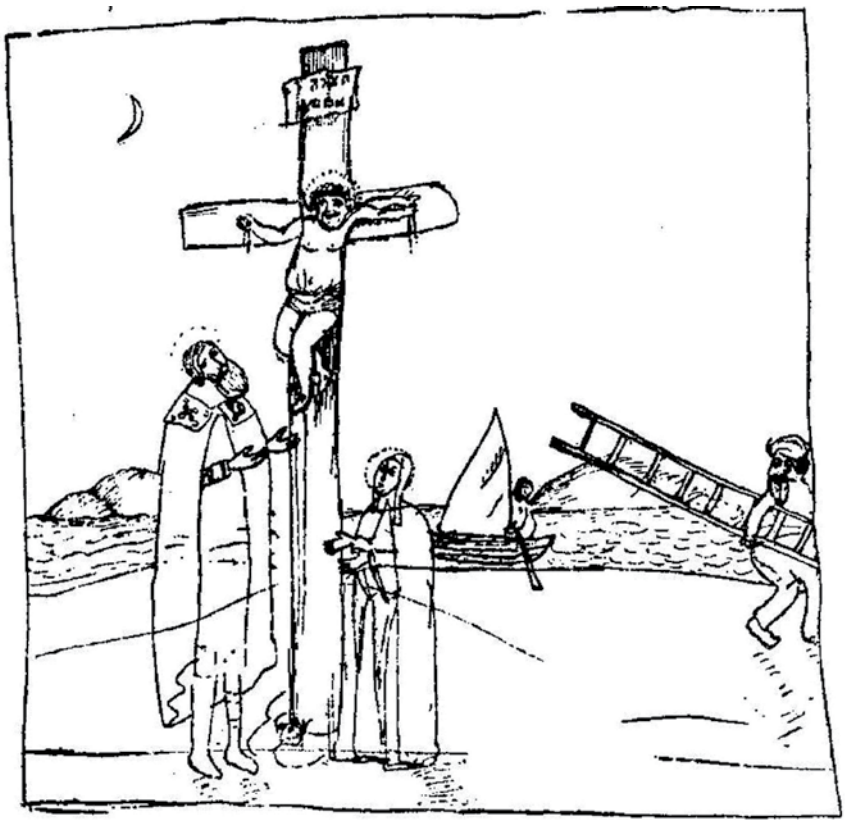

Afb. 1: Chagall, Voorstudie voor 'Golgotha' *(zie afb. 3), pentekening. Nog vóór zijn vertrek naar Parijs in Rusland ontstaan. Het compositieschema is ontleend aan iconen. De inscriptie boven het kruis is schetsmatig aangeduid.*[2]

rusten niet op het bekende plankje en Hij heeft het voorkomen van een kind. Dit laatste is zonder precedent. Het past nergens in de beeldtraditie. Wel lijkt de man die naar rechts met een ladder wegloopt, bekend. Hij zou aan een kruisafname ontleend kunnen zijn, maar dat is een ander thema waar een andere compositie bij hoort. Bovendien zou de man in dat geval niet vertrekken, maar aankomen. Deze baardige figuur vormt een folkloristische toevoeging uit Chagalls eigen beeldrepertoire. We herkennen in hem de lantaarnopsteker[3], de man die licht ontsteekt als de nacht valt. Dat we met een nachtelijke scène te doen hebben, blijkt uit de maansikkel. Fijne streepjes aan de voeten van de drie figuren geven hun slagschaduwen aan.

Nu treedt de lantaarnopsteker bij Chagall doorgaans op in verband met de dood. Dit gegeven verbindt deze figuur met de volgende vrije toevoeging: de ongewone locatie van Golgota. De kruisheuvel - niet meer dan een golvend lijntje - blijkt gesitueerd te zijn aan een water. Uit dit water rijzen links en rechts enkele eilanden op. Een boot ligt klaar voor de oversteek, de veerman heeft het zeil gehesen. Dit motief stamt niet uit de christelijke traditie. Het doet denken aan Charon, de mythologische veerman uit de onderwereld, die de mens na zijn sterven over de doodsrivier roeit.

Tot hiertoe is Chagalls methode duidelijk. Hij put uit drie verschillende bronnen: een christelijke, een folkloristische en een heidense. Ook inhoudelijk begint zich een tendens af te tekenen. Al is het onwaarschijnlijk dat een zo samengestelde compositie een christelijke boodschap vertolkt, de kunstenaar blijkt niet zonder hoop te zijn. In dit 'landschap van bloed en dood'[4] is licht ontstoken. De vraag is alleen: als dit

Rondblik **Willem L. Meijer**

licht van de lantaarnopsteker komt (dus van beneden), wat is dan de relatie met het kruis?

De figuren onder het kruis verwisseld

Op dit punt aangekomen, moeten we even een stap terug doen. De beide figuren onder het kruis hebben we niet goed bekeken. Eenvoudig omdat we hen daar verwachtten aan te treffen, hielden we het tweetal voor Johannes en Maria. Maar die kunnen het, nader bekeken, niet zijn. De kerkelijk geijkte plaats van Maria is links, die van Johannes rechts. Bovendien draagt Johannes nooit een baard en is zijn gestalte nooit zo lang uitgerekt. Wel is er een ander thema

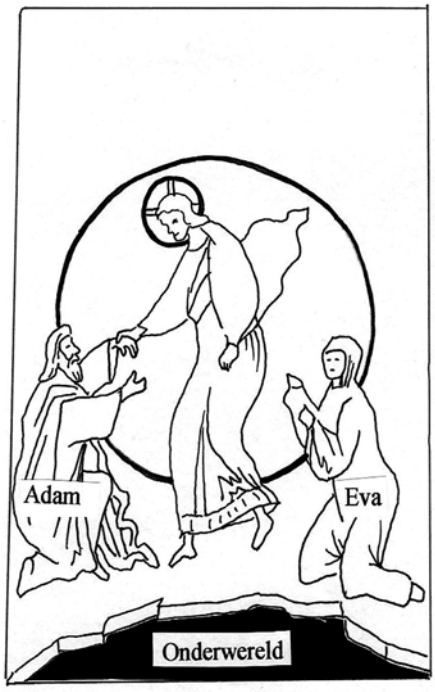

Afb. 2: Anastasis-icoon (zeer schematisch).

waarbij een mán links staat en een vróuw rechts. Dit bracht Chagall op het idee de beide figuren te verwisselen.[5] Het andere type icoon verbeeldt de hellevaart van Christus. In de orthodoxe traditie is dat een hoopvol gebeuren. Dit blijkt al uit de benaming *Anastasis (Opstanding)* (afb. 2). Zodra Christus de dood heeft overwonnen, daalt hij af naar de onderwereld om daaruit te redden wie naar Hem uitzien. De eersten die Hij in zijn opstanding laat delen, zijn Adam en Eva. Plechtig gekleed strekken ze op *Anastasis*-iconen de handen naar hun Verlosser uit - volgens een vaste beeldformule Adam links en Eva rechts. Bij deze kosmische triomftocht krijgt Christus niet alleen een stralenkrans om zijn hóofd, maar ook een die zijn hele gestalte omgeeft (zie afb. 2). De cirkel van dit grote aureool[6] wordt alleen aan de onderkant doorbroken. Daar steken zijn voeten uit, om het neerdalen te beklemtonen.

Het kruis verdwenen

(afb. 3)

Chagall voert ons van Golgota dus meteen mee naar deze opstanding. Zijn gedachtegang is het kruis al voorbij. In de uitwerking laat hij Golgota zelfs achter zich. Vergelijken we het definitieve schilderij (afb. 3) met de pentekening (afb. 1), dan valt op dat de karakteristieken van de kruisiging verdwenen zijn: het opschrift boven het kruis, de doornenkroon op het hoofd en het bloed dat uit de doorboorde handen druppelt. Bovendien verliest de kruispaal op het schilderij naar boven toe zijn substantie. Ook de dwarsbalk lost zich naar links toe vrijwel op. De materie van het hout gaat over in lichtbanen. Het kind met zijn gespreide armen hangt nergens meer aan. Het is nog verder losgeraakt van zijn voorbeeld, de Gekruisigde, maar ontleent aan Hem wel zijn sacrale waardigheid. De voorstelling als geheel heeft dezelfde transformatie ondergaan. Ze komt los te staan van de kruisheuvel, maar behoudt de religieuze uitstraling. De titel *Golgotha* is niet meer van toepassing. Was deze al weinig passend voor de pentekening, voor het schilderij is hij ronduit misplaatst. Oorspronkelijk stelde Chagall het schilderij dan ook onder een andere benaming tentoon.[7] Deze gaf precies aan wie hier ontbreekt. De titel luidde niet *Christus*, maar *Opgedragen aan Christus*.[8]

Later sprak Chagall over het 'blauwe kind in de lucht.'[9] Deze uitspraak komt dicht bij de voorstelling. Het kind zweeft en lijkt neer te dalen.[10] Zijn voeten doorbreken - net als op een *Anastasis*-icoon - het kosmische aureool dat zijn figuur omvat. Nogmaals, dit kind is Christus niet. De stralenkrans om zijn hoofd (nog aanwezig op afb. 1) ontbreekt. Maar het daalt wel op de manier van de Verlosser af naar de man en de vrouw beneden hem. Schilderkunstig vormen man en vrouw een chaotische partij. Nergens op het schilderij zien we zo'n wirwar.[11] Ze staan er - net als Adam en Eva op een *Anastasis*-icoon - in lange gewaden en zonder aureolen, d.w.z. nog niet bevrijd. En net als op dit type icoon gaapt tussen hen de afgrond - precies daar, aan de voet van het kruis, waar op de voorstudie de schedel van Adam ligt (afb. 1).

Naast de inhoudelijke verandering valt op, dat het schilderij ook formeel opzienbarend van de pentekening verschilt. Een nieuwe beeldtaal geeft aan dat specifieke tradities zijn opgeheven. Veel onderscheidingen zijn herleid tot tijdloze verhoudingen van vorm en kleur. Die scheppen een mythisch referentiekader waarbinnen de figuren van Adam en Eva niet meer als historische personen optreden, maar als 'de eeuwige idee van vader en moeder'.[12]

Het mensenkind in plaats van Christus

De compositie is opgebouwd uit ongewoon sterke, maar complementaire contrasten. Een groene bovenwereld botst horizontaal op een rode benedenwereld. Verticaal rijst een extatische man boven een vrouw uit die dichter bij de aarde blijft, met bloemen op haar kleed.[13] Hij, het hoofd naar boven gedraaid, schouwt in de wereld waaruit het kind neerdaalt. Zijn handen heft hij op om het kind geestelijk te ontvangen. Zij, recht voor zich uit kijkend, strekt ook de handen uit, maar met de intentie van de moeder. Haar ontblote borst maakt duidelijk dat zij het kind in de armen wil nemen om het te voeden. De figuur van het kind is opgebouwd uit zuiver wit en 'bovennatuurlijk blauw' (Franz Meyer). Het kind, met het hoofd van een volwassene, daalt uit de wereld van het Ene neer in de wereld van de tegenstellingen. Zo maakt Chagall zichtbaar hoe de mens niet geschapen wordt, maar wel ter wereld komt.

Udo Liebelt, die op deze problematiek promoveerde, wijst erop dat Chagall precies in termen van de tegenstelling tussen deze 'Adam' en 'Eva' *zijn* vader en moeder typeert. Liebelt trekt hieruit de conclusie, dat Chagall met dat 'kind in de lucht' zichzelf op het oog heeft.[14] Dit ligt helemaal in de lijn van de zelfpresentatie die in Chagalls werk altijd meespeelt. Maar ook al zou dit motief minder persoonlijk bedoeld zijn, Chagall ontvouwt hier een sleutelthema van zijn oeuvre: *de vleeswording van de mens*. We zien de mens - die er al vóór zijn geboorte was - in de aardse werkelijkheid indalen.[15] Hij die één was[16], krijgt deel aan vlees en bloed door bemiddeling van uitersten: een vader en een

Afb. 3: Marc Chagall, Golgotha. *Oorspronkelijke titel:* Opgedragen aan Christus. *Olieverf op doek, 1912. (174 x 191cm). The Museum of Modern Art, New York.*

moeder. Zo raakt hij betrokken in de wereld van de tegenstellingen.[17] En nog dieper wordt hij beproefd. Ook dood en onderwereld vindt hij op zijn weg. Maar er is hoop. Als hij verzoening van al die tegenstellingen bewerkt, helpt hij mee aan de terugkeer naar zijn goddelijke oorsprong.[18] Voor deze bevrijding is hij niet afhankelijk van een ander. Verlosser - dat is hij zelf.

Noten:

1. Hijzelf ziet daarnaast de volkskunst als van grote waarde, net als Kandinsky en vele anderen destijds.
2. Franz Meyer leest hier Grieks, maar Udo Liebelt (zie noot 3, p. 95) onderscheidt Hebreeuwse tekens.
3. Udo Liebelt, *Marc Chagall und die Kunst der Ikonen*. Inauguraldissertation (Theologie), Marburg/ Lahn 1971, p. 97v. (Aan deze studie ontleen ik belangrijke elementen van mijn interpretatie).
4. Deze woorden noteert Chagall met krijt in het Russisch (!) bij een andere voorstudie, waarop het kruis als een immateriële verschijning in de lucht zweeft, los van de heuvel. Marc Chagall, *Oeuvre sur papier*. Catalogue Centre Georges Pompidou, Paris 1984. Tekst: cat. nr. 36 (p. 74).
5. Verwijzing ontleend aan Liebelt (zie noot 3), p. 106v.
6. Ook wel in een mandorla (amandelvormig).
7. Herfst 1912 eerst in Parijs, in de Salon d'Automne, onder de titel *Dediée à Christ* (Cat. Centre Pompidou [zie noot 4], p. 73, cat. nr. 35) en herfst 1913 bij Herwarth Walden in Berlijn onder de titel *Christus gewidmet*. Liebelt (zie noot 3), p. 89.
8. Chagall bewondert Christus als een groot kunstenaar. 'Voor mij was (!) Christus een groot dichter, wiens poëtische leer de moderne wereld heeft vergeten.' (rede Chicago, 1946). Liebelt (zie noot 3), p. 138.
9. Chagall zegt later woordelijk: 'In strikte zin was er geen kruis maar een blauw kind in de lucht. Het kruis interesseerde me minder…' Franz Meyer, *Chagall*. New York 1963, p. 174. Vgl. hierboven noot 4.
10. Vgl. het engeltje dat met gespreide armpjes neerdaalt boven de wieg op Rembrandts schilderij *De Heilige Familie* (St.-Petersburg), een doek dat zich met dezelfde soort thematiek bezighoudt, en dat Chagall bovendien in zijn studietijd bekeken zal hebben, gezien zijn bewondering voor Rembrandt.
11. Liebelt (zie noot 3) ziet hier verband met de chassidische notie, in de traditie van de *Zohar* (Isaac Luria), betreffende de toestand van de wereld na het bekende 'breken van de schalen'. (Liebelt, p. 136, nt. 57).
12. Liebelt (zie noot 3), p. 108 en 135v. De notie van het moederschap speelt, wat Maria betreft, al mee vanaf de pentekening (afb. 1). Johannes en Maria kunnen 'in relatie tot het kind' opgevat worden als ouders', schrijft Franz Meyer (noot 9), p. 174.
13. In dezelfde periode waarin Chagall *Opgedragen aan Christus* schildert, ontstaat een werk met de verwante titel *Opgedragen aan mijn verloofde*, dat de spanning tussen de geslachten ongekend bruut verbeeldt.
14. Liebelt (zie noot 3), p. 108.
15. Vgl. het schilderij *De schepping van de mens* (Nice, MBMC 1) waar evenmin een schepping plaats vindt, maar een reeds bestaande figuur in deze boze wereld wordt ingedragen om beproefd te worden (zie de slang).
16. De oorspronkelijk androgyne mens. Zie het vorige artikel (n.a.v. *Hommage à Apollinaire*) in *Nader Bekeken* (juni 2005).
17. Vergelijk hiermee Chagalls uitspraak 'In wezen ben ik dood geboren'. En: ik ben 'op het dak' (= tussen hemel en aarde) 'voor de tweede keer geboren'. Marc Chagall, *Mijn leven*. Utrecht 2002, p. 8 en 9.
18. Vanaf de voorstudie (afb. 1) is de overwinning op dood en onderwereld impliciet meegedacht, beeldend vanuit identificatie met Christus' triomftocht, geestelijk vanuit de idee van de *Tikkun* (*Her-Eniging*). Op dit laatste legt Liebelt ten slotte alle nadruk (zie noot 3, p. 135-136). Dit verlossingsmotief kwam al naar voren in mijn vorige bijdrage in *Nader Bekeken* (vgl. noot 16). Hier past bovendien het volgende. De *Zohar* onderscheidt drie zielen: *Nefesh, Ruah en Neshamah*. De laatste is zonder zonde. Ze is iets goddelijks dat de mysticus in zichzelf realiseert. Daalt deze *holy soul* in de hel af, dan is dat om de zielen die daar lijden naar het licht terug (!) te voeren. Gershom Scholem, *Major Trends in Jewish Mysticism* (1941). New York 1995, p. 240-241v.

Voor ouderlingen die geestelijk leiding willen geven

Ik sprak onlangs met een oud-ouderling uit mijn gemeente over het pastorale werk. Hij zei: 'Ik kwam met een denkbeeldig doosje bij de mensen. En daar mochten ze al hun ellende in doen.' Hij wilde mij daarin duidelijk maken hoe belangrijk het is om in het pastoraat goed naar mensen te luisteren, voordat je van alles begint te vertellen. Ik vond het goed dat hij dat tegen mij zei. Je bent als pastor zo graag met oplossingen bezig. Je wilt zo graag tastbaar resultaat. 'Zou u niet dit? Zou u niet dat?' Soms is het enige dat je kunt doen, luisteren en met de mensen de weg van het gebed gaan. Samen de dingen die we beiden moeilijk vinden, bij de Heer neerleggen en ons aan Hem toevertrouwen. De broeder of de zuster mag alle ellende in het doosje doen, en met het doosje gaan we naar de Heer.

Dit kwam ook naar voren in een gesprek dat we als predikanten in de regio Rotterdam hadden met de maatschappelijk werkers van de stichting De Driehoek. Het ging over het eigene van het maatschappelijk werk en het eigene van het pastoraat. We concludeerden dat het elkaar vaak overlapt. Maar de pastor heeft in elk geval altijd het gebed. Daarin zijn wij 'gespecialiseerd'.

Laten mensen zich leiden?

En toen kwam het verzoek op mijn bordje van de redactie van *Nader Bekeken* om een artikel te schrijven over het huisbezoek. Bijzonder aandachtspunt moest zijn: 'hoe geef je als ambtsdrager daarin geestelijk leiding, in plaats van dat ambtsdragers gesprekspartners zijn?' Deze zin werd wat vlotweg in een e-mail neergeschreven, om een aanduiding te geven van de richting van het gewenste artikel. Toch ben ik zo vrij om mijn artikel eraan op te hangen. Mijn eerste reactie was: wil ik dat eigenlijk wel in het pastoraat, moeten we juist niet veel meer leren luisteren en invoelen? Oplossingen klinken vaak zo gemakkelijk, maar voer ze maar eens uit. Na drieënhalf jaar pastoraal werk doen is me dát in elk geval wel duidelijk. Maar ook als je als pastor naar je eigen leven kijkt. Wat doe je zelf met datgene wat anderen je voorhouden, met goede, of op zijn minst goedbedoelde adviezen? Je doet het tóch op je eigen manier. Pas als dingen erg vaak gezegd worden, dringt het tot je door en ga je er soms mee aan het werk. Dat gaat in geloofszaken niet anders dan op andere terreinen van het leven. Toch, of niet soms? En bovendien: de kans dat ik een kritische noot wil aannemen van iemand, wordt groter naarmate ik iemand ken en vertrouw. Nu bent u misschien een veel plooibaarder mens dan ik, maar ik geloof dat het voor de meeste exemplaren uit het mensenras toch wel zo werkt.

Gemeentebreed

A.J. Balk

Een beetje bijzonder

Nou, dat geeft allemaal erg weinig hoop voor dat pastoraat waarin de ambtsdrager geestelijk leiding wil geven en niet alleen gesprekspartner wil zijn. Mogen we onder Gods zegen niet meer verwachten? Weest u gerust, ik zou de vraagstelling van de redactie niet naar de prullenmand willen verwijzen. Er is in het pastoraat veel mogelijkheid om geestelijk leiding te geven. Maar: je kunt

in het pastoraat pas geestelijk leiding geven als je eerst gesprekspartner bent. U en ik zitten nu eenmaal zo in elkaar dat wij eerder iets aannemen van iemand die wij kennen en vertrouwen, dan van iemand die we niet kennen en vertrouwen. Sterker nog: wat vinden wij, mensen, het belangrijk om gekend te worden, om een beetje bijzonder gevonden te worden. Wil jij, ouderling, wel echt weten wie hij of zij is? Wil je weten hoe hij of zij mens is voor Gods aangezicht? En waarom wil je dat weten? Om te beoordelen of dat nu wel goed is, of om je te verheugen in hoe de Heer in de hemel hem en haar heeft gemaakt, ook een béétje bijzonder, net als jij.

Jij bent Godsgezant!

Oké, dit is de aanloop in het pastorale contact, en dan gaan we nu naar het echte werk: geestelijk leiding geven. Mis! Je bent allang geestelijk aan het leiding geven. Je vergeet namelijk dat je ouderling bent (ik neem trouwens aan dat ik ondanks dat 'jij' mag zeggen). Je bent een Godsgezant. Natuurlijk, dat weet je wel, het is een ernstige zaak, en daarom voel je je zo schuldig omdat je geen geestelijke leiding geeft. Maar in wat je net deed, laat je de liefde van de Heer zien. Voor de Heer zijn de schapen in jouw wijk geen nummers, maar mensen die Hij allemaal een beetje bijzonder heeft gemaakt. Daar geniet Hij van. Door jouw plezier heen laat Hij het merken aan hem en aan haar. Want als jij echte en welgemeende belangstelling hebt, dan heeft niet zomaar iemand die, maar de Godsgezant. Jij, onderherder, vertoont het beeld van de Opperherder, en dat is echt goed voor zijn of haar geloof in Christus, en voor zijn en haar vertrouwen in de Heer. Ook als je het resultaat niet direct ziet. Bovendien, weet je nog waarom je ouderling bent geworden? De Heer riep je door zijn gemeente. En lees 1 Timoteüs 3 nog eens door. De kans is vrij groot dat dat hoofdstuk is gelezen op de kerkenraadsvergadering waarin jij gekandideerd (of enkelvoudig voorgesteld) bent. De gemeente en de kerkenraad merken aan je dat je een echte christen bent. Daarop komt het in dat bijbelhoofdstuk namelijk neer. Er wordt daar een christelijke levensstijl omschreven.

Wat? Ik? Nou, dat hebben ze dan niet goed gezien. Niks ervan! Jij bent christen, en het is aan je te zien, kennelijk. En een gesprek met een christen over je leven voor Gods aangezicht is altijd goed. Daar wordt een gemeentelid beter van. En jij bent iemand die het in het bijzonder is toevertrouwd om als christen met medechristenen te spreken over hun leven voor God. Jij bent namelijk bekwaam om te onderwijzen. Dat staat ook in 1 Timoteüs 3. Je hebt kennis van de Bijbel en van de gereformeerde belijdenis. Dat is het gereedschap waarmee je aan de slag kunt. Met dat gereedschap ben jij vertrouwd. Men heeft dat van jou gezien, anders was je geen ouderling geworden. Laat in de gesprekken die mensen met jou als ouderling voeren, daardoor opvallen dat de Bijbel er ook bij opengaat. Jij hoeft niet te gaan vertellen wat de mensen wel en niet moeten doen. Samen ga je naar het Woord van God toe. Dat licht mag schijnen over de levens van de mensen. Jij hebt de gaven gekregen om vanuit dat Woord te spreken. Door je kennis, en door je vermogen de dingen voor het voetlicht te brengen. Dat heet: bekwaam om te onderwijzen. Daar gaat leiding van uit. Je bent door God via zijn gemeente tot die taak geroepen. Gemeenteleden mogen dat ook van je verwachten.

Als jij komt, kan er van alles gezegd worden, die doos heb je mee, en daar kan alles in. Maar de Bijbel gaat in elk geval ook open. Om het even vanuit het gemeentelid te zeggen: als je ouderling komt, dan gaan we in elk geval samen naar de Heer luisteren. Al gaat het gesprek met horten en stoten, en weet je het als ouderling soms ook niet. En ook al geeft de Bijbel geen antwoord op alle bange vragen die wij kunnen hebben. Wat jij wel weet, is de weg naar God. Met die doos met ellende naar Hem toe in het gebed. En vanuit de Bijbel schijnt het licht van het evangelie over de inhoud van die doos. Daarmee is de ellende niet weg, maar zo komt iemand wel in de ruimte te staan. En daar gaat troost van uit.

Samen een eindje oplopen

Pastoraat is: een eindje met iemand oplopen in zijn leven voor de Heer. Prachtig werk. Je loopt ook máár een eindje samen op. Op een gegeven moment scheiden je wegen zich weer. Bij velen hoef je als ouderling maar één keer per jaar te komen. Het is genoeg. Het zijn de mensen die in de gemeente hun plek hebben, op een huiskring of bijbelstudiegroep. Zij hebben op een natuurlijke manier mensen met wie ze af en toe samen een eindje oplopen in het leven met de Heer. Zo is het ook bedoeld in Christus' gemeente. We nemen elkaar mee, we sporen elkaar aan, we vermanen elkaar als het nodig is. Want niet alleen de ouderlingen, de diakenen en de dominee zijn christen. De gemeente is er vol van. Dus ieder kan met een ander een eindje oplopen in het leven voor de Heer. Een ouderling is iemand die een bijzondere verantwoordelijkheid heeft in wat ieder kan en mag doen.

Dat ouderlingen er zijn, is nodig, vanwege de zonde. Omdat de gemeente maar gebrekkig functioneert, gemeten naar Christus' bedoeling. Zo zijn er in elke gemeente leden die zo'n plek niet hebben, en die dus die ouderling nodig hebben. Goed dat hij er is dus. En ze worden geacht je te ontvangen. Je bent door God geroepen. Het zijn de mensen met wie je vaak wat langer samen oploopt. En je spreekt met ze over hun leven met de Heer. Het zijn natuurlijk juist de mensen met wie je zoveel moeite hebt. Bij wie je vertwijfeld denkt: geef ik wel goed geestelijk leiding? Zo slaan ze op een gegeven moment linksaf. En jij denkt: waarom? Hoe kan een christen hier nu linksaf slaan? Nou ja, je bent in gesprek, nietwaar. Dus zeg het gewoon! De Bijbel erbij open. Want we lopen samen op de weg van de Heer. Wees open, wees eerlijk, vanuit Gods Woord. Maar verwacht niet direct dat de ander rechtsomkeert maakt. Dat zou jij toch ook niet doen, eigenwijs als je bent! Dus, blijf meelopen op die weg. Zeg wat je moet zeggen, maar loop wel mee. Er is trouwens niks mis met een goede ruzie, met een stevige woordenwisseling. Dan gebeurt er tenminste wat. Wees niet bang om een keer boos uit elkaar te gaan. Als je liefde voor diegene echt is, dan blijft de band wel. Hij of zij voelt dat namelijk. Misschien soms ook niet. Misschien wil hij of zij je niet meer ontvangen. Forceer niet, maar probeer wel rustig aan te dringen. Als het contact echt verbroken wordt, dan doet dat pijn, want jij hebt gezien wat voor bijzonder iemand dit is, toch? Geen pastoraat zonder pijn. Hoe zou het kunnen als de Heer de Gekruisigde is?

Wat ook kan, is dat jij een fout maakt in het pastoraat. Ze zijn in je teleurgesteld, en terecht! Nu kun je niet meer geloofwaardig werken met deze mensen, denk je. O, en op de dag van

het oordeel moet ik rekenschap afleggen, dat staat in het formulier. Erger, het staat in de Bijbel zelf. Juist je ambtelijke zonden kunnen je aanvliegen, toch? Lees of zing dan Psalm 32. Belijd je zonden, ga ermee naar Jezus Christus toe. En belijd ze ook voor die broeder of die zuster. Je bent immers christen. Op een verdiepte manier ben je voorbeeldchristen. Dat is allemaal geestelijk leiding geven.

Gesprekstechniek

Het belangrijkste in het pastorale werk is hoe het met je eigen hart is. Of daar liefde is voor de Heer, die zich ook vertaalt in liefde voor de mensen van de Heer. Als die er is, dan kan wat gestuntel uiteindelijk niet veel kwaad. Toch is het zinvol om wat gesprekstechniek te hebben, en om je daarin te oefenen. Bijvoorbeeld het stellen van open vragen. Dat zijn vragen die uitnodigen tot vertellen, zodat je iemand echt leert kennen. Vragen die beginnen met een 'w': wat, waar, waarom, waartoe? Als je echte invloed uit wilt oefenen, moet je ervan uitgaan dat mensen over het algemeen meer doen met wat ze zelf ontdekken, dan met wat jij hun vertelt. 'Laten we dit bijbelgedeelte er eens bijnemen.' Je leest het samen. 'Wat zou jij hiermee kunnen? Hoe pas jij het toe in je leven?' Soms moet je als pastor zorgen dat mensen bij het onderwerp blijven en je vraag echt beantwoorden. Of liever, dat ze de confrontatie met Gods Woord niet uit de weg gaan. Het gaat er natuurlijk ook niet om dat ze naar jouw verhalen luisteren, maar dat ze naar de Heer zelf luisteren. En als mensen in de spiegel van Gods Woord kijken, dan kunnen ze proberen om allerlei zijwegen in te slaan in het gesprek, eromheen te draaien. Geen wonder, dat doe jij ook als je een beetje in het nauw bent. En jij, ouderling, hebt als taak om met hen op te lopen en te zorgen dat die Bijbel opengaat. En als je dat doet, dan moet de Geest het verder maar van je overnemen. Want uiteindelijk is Hij degene die jouw schapen vast moet houden. Wie ben jij, dat je meer wilt zijn dan een instrument!

Vergeet elkaar niet

Ten slotte, vergeten wij in de ijver voor het ouderlingenwerk in de gemeente elkaar als medeambtsdragers niet? Heb jij iemand die zo'n doos heeft waar jij je ellende in kunt stoppen? En die met jou de weg naar de Heer gaat. Bovendien, je bent ouderling geworden omdat je christen bent. Dat moet je ook blijven. Hoe staat het na één of twee of drie jaar ouderlingschap met je eigen geestelijke leven? Zorg dat je leeft in diepe verbondenheid met Jezus Christus. Geniet van de vriendschap die Hij je aanbiedt. Want dán geef je vanzelf geestelijk leiding.

Schilder lezen: bij het begin beginnen

Traag als dikke stroop druppelt af en toe een deel op ons neer van de in 1995 gestarte nieuwe reeks *Verzamelde werken* van dr. K. Schilder. Een vierde deel verscheen een aantal maanden geleden. Nadat in de vorige drie delen perswerk, brochures en verspreide lezingen uit de jaren van de strijd rond de Vrijmaking waren verzameld (1940-1945), is het nu de beurt aan vergelijkbaar werk van de jonge Schilder (1917-1919).

Wie bedenkt dat er nog heel wat delen nodig moeten zijn voor de vele resterende jaren waarin Schilder als schrijver productief was en dat het bovendien de bedoeling is van de 'Prof. dr. K. Schilder Stichting' om ook alle collegedictaten en de correspondentie een plaats in de reeks te gaan geven[1], houdt zelfs op de leeftijd van schrijver dezes het hart vast of hij de voltooiing gaat halen. Als tenminste het huidige tempo van verschijning wordt aangehouden. Erger nog zou zijn, wanneer de

Boek van de maand

P.L. Storm

serie zou stagneren en de Stichting haar mooie en terechte doel niet halen zou. Ook daar ben ik niet onbezorgd over, want de tot nu toe verschenen delen schijnen slecht te verkopen. Althans, één van de stichtingsleden, prof. dr. H.J. Selderhuis, meldde dat een tijdje terug in zijn boekenrubriek in het *ND*. Dat stemt treurig om twee redenen. Allereerst natuurlijk vanwege het gevaar dat een bepaalde serie op zo'n manier ongetwijfeld kan gaan lopen. Maar vervolgens ook vanwege het feit dat er dus weinig animo bestaat om Schilder te lezen. En dat laatste is meer dan jammer. Wie in het kader van de belijdenis van het 'samen met alle heiligen' het zich verdiepen in wat Schilders theologie te bieden heeft, zou gaan overslaan ter wille van bijvoorbeeld wat vlotte, al dan niet charismatisch getinte Amerikanen, ontneemt zich veel moois, veel verdiepends, veel karakteristiek katholiek gereformeerds. Om ons vandaag te helpen met overtuiging en diepgang gereformeerd te blijven, heeft Schilder nog altijd veel te bieden.[2]

Dr. K. Schilder

Begin

Nu heeft Schilder het zijn lezers in toenemende mate niet gemakkelijk gemaakt om hem vlot te lezen. Hoe goed hij de taal ook beheerste en hoe speels hij er ook mee kon omgaan, zijn zinnen werden langer en langer, de gebruikte (en soms door hemzelf uit Grieks en Latijn gefabriceerde) woorden al moeilijker. Wie nu in de naoorlogse jaargangen van *De Reformatie* naleest hoe Schilder een nieuw deel van zijn laatste grote werk (zijn onvoltooide catechismusverklaring) aankondigde als een populair bedoeld werk, waarin voor het meelevende kerklid hooguit in een nootje een enkel moeilijk woord te vinden is, vermoedt wanneer hij het betreffende werk inkijkt, een goeie grap, terwijl Schilder het toch serieus bedoelde. Het ontging hem kennelijk dat zijn manier van schrijven moeilijker toegankelijk werd. Juist daarom is de verschijning van dit nieuwe deel, met het werk van de jonge dominee Schilder, zo nuttig. Zijn stijl is dan nog direct, helder en gekruid (ook met humor!). In Kampen kregen we in mijn studententijd de raad dat je - om Schilder te leren lezen - in het vroege werk moest beginnen. Dan groeide je vanzelf in het latere werk. Dat vroege werk was en is deels ook gemakkelijk te vinden. Vooral in de eerdere heruitgave binnen de vier deeltjes *Om Woord en Kerk* (1948-1953). Ik heb die raad opgevolgd en ben daar nog altijd enorm dankbaar voor. Dit nieuwe deel *Verzameld werk* (dat bovendien veel mooier is uitgegeven dan die oude, ondertussen van ellende uit elkaar vallende deeltjes) kan hetzelfde stimulerende doel dienen. Schilder moet je leren lezen. En dan kun je het beste beginnen bij het begin. Schilders begin.

Eerste boekjes

In de opzet van de serie wil het boek ook 't eerste deel zijn. In de betreffende jaren stond Schilder in zijn tweede gemeente, Vlaardingen. Daar begon hij als publicist op toeren te komen. In de nog geen drie jaar van zijn predikantschap aldaar schreef hij het plaatselijk kerkblaadje regelmatig halfvol. Ook verschenen zijn eerste brochures, die alle in dit deel zijn opgenomen. Zijn eerste brochure was gewijd aan de darbisten (de 'Vergadering van de gelovigen', waarvan heden ten dage bijv. W.J. Ouweneel een bekend lid is). Vervolgens verscheen zijn nog altijd lezenswaardige boekje *Tegenstrijdigheden in de bijbel?*. En daarna de eerste druk van *Wat is de hel?*. De keus om juist de eerste druk van het laatstgenoemde werk hier op te nemen, lijkt me overigens aanvechtbaar. Natuurlijk, deze eerste druk valt binnen de periode. En natuurlijk, het is interessant om deze eerste druk met de latere te vergelijken. Maar ik vermoed toch niet dat deze nieuwe serie *Verzamelde werken* zo compleet zal zijn, dat zelfs verschillende drukken van een werk zullen worden opgenomen. En dan blijft toch deze heruitgave van de eerste druk merkwaardig en jammer. Want al de kort erna verschenen tweede druk kende aanvullingen en verbeteringen. En in 1932 zorgde Schilder voor een nog sterker uitgewerkte versie. Anders dan bij andere bewerkingen door Schilder zelf van vroeger werk, leed in dit geval de leesbaarheid er niet zo sterk onder. Terwijl de derde druk (bij behoud van de oorspronkelijke opzet en overtuigingen) veel meer biedt. Bijvoorbeeld in zijn veel uitgebreidere aandacht voor de leer van het verbond in verband met dit onderwerp. Juist *Wat is de hel?* in zijn laatste versie is eigenlijk een geschikt boek om de overgang van het lezen van de jonge

Schilder naar de latere wat soepeler te laten verlopen. Sinds 1932 is het werk niet weer herdrukt. Ook daarom was het mooi geweest als deze nieuwe reeks Schilderuitgaven die laatste versie weer eens gemakkelijker bereikbaar had gemaakt. Waardevol en actueel zou het genoeg zijn, wanneer je bijvoorbeeld denkt aan de uitvoerige rapportage een paar maanden geleden in het blad *CV/Koers* van de gegroeide verwarring in de 'orthodox christelijke wereld' rond het bestaan van de hel!

Eerste regelmatige perswerk

Het grootste deel van het boek is gevuld met het plaatselijke Vlaardingse perswerk. En dat is vaak een genot om te lezen. Lang niet alles ervan was al eerder heruitgegeven in de genoemde deeltjes *Om Woord en Kerk*. Kortere en langere reeksen artikelen stellen hele uiteenlopende onderwerpen aan de orde. Over de lastering tegen de Heilige Geest bijvoorbeeld. Of over bijbelkritiek. Of over kerkelijke eenheid (in verband met het door hem zo gewenste plaatselijk ineensmelten van 'A' en 'B', en ook in verband met de verhouding met de toenmalige Christelijke Gereformeerde Kerk). Hij spaart zijn eigen gemeente in zijn stukjes niet. Wanneer er (midden in Wereldoorlog I) een landelijke biddag gehouden gaat worden in verband met de nood der tijden, schrijft hij bang te zijn voor die naderende biddag, omdat hij verwacht dat de kerk wel vol zal zitten, terwijl dezelfde mensen de zondag ervoor het in de tweede dienst lieten afweten ('Voor het *eerlang* hebben we een mooi programma; biddag! Maar ons *onlangs*, ons *heden*? Hoe was, hoe is *dat*? Onlangs leege kerken. Eerlang biddag. Heden wandeldag. Eerlang biddag. Ik ben bang van dien biddag', p. 103). Je raakt een beetje jaloers op de durf waarmee hij in het blaadje klachten uit zijn gemeente aan de kaak stelt dat de dominees, die toch immers geld en tijd genoeg zouden hebben, desondanks te weinig op bezoek komen. Hij geeft dan met als titel 'Rekensommetje' een gedetailleerd en adembenemend overzicht van zijn weekprogramma. Om vervolgens over de klagers op te merken: 'Heusch, beste menschen, daar zijn er, die *dit* niet goed vinden van hun predikant, en dàt liever anders zagen, maar die al lang *zenuwpatiënt* waren geworden, als ze doen moesten, wat een dominee in Vlaardingen doet' (p. 289). Om als volgt te besluiten: 'Zoodat ik maar zeggen wilde, dat de vrouw van den dominee vaker alleen zit dan de uwe en dat de predikanten nog wel een geweten hebben of iets van dien aard er op na houden. En dat ge maar eens beter moest nadenken, voor ge hen beschuldigt van trouweloosheid in hun dienst. En dat rekenen goed is. En dat ik u allen minzaam groet en mijn best voor u zal blijven doen' (p. 290). Geweldig!

Prachtig is zijn waarschuwend stukje tegen goedkoop, schijn-diepzinnig bijbelgebruik, dat hij inleidt met een sprekend voorbeeld van de diepzinnige interpretaties die gegeven waren aan een raadselachtig stukje uit een gedichtje van Guido Gezelle, waarvan onlangs aangetoond was, dat het ding gewoon onaf was (p. 112v). En zo valt er heel wat meer te noemen uit wat dit deel biedt aan doordenkertjes, doorleefde gereformeerde overtuiging, verbluffende belezenheid (en Schilder was toen pas een late twintiger!), en stichtelijk amusants.

Wie dit deel eens doorleest, krijgt vanzelf de smaak te pakken. En de stimulans om door te lezen in wat Schilder later meer en nog dieper doordacht heeft gegeven (en ook wel in correctie op sommige standpunten die hij als jong predikant innam).

De uitgave van deze delen is mooi (al moet de uitgever zich wel schamen voor de enkele tientallen drukfoutjes die dit nieuwe deel bevat![3]), de inleiding en annotatie (in dit deel door ds. W. van der Schee) verzorgd en nuttig.

Het zal duidelijk zijn dat ik heel erg hoop dat Selderhuis' teleurgestelde constatering dat de serie slecht loopt, vanaf dit deel achterhaald zal raken.

N.a.v. K. Schilder, *Verzamelde Werken 1917-1919*, uitg. De Vuurbaak, Barneveld 2004, ISBN 9055602752. 488 pag. Prijs € 45,-.

Noten:

1. *Minstens* vijftien delen worden in het vooruitzicht gesteld.
2. Op de vraag *Wat is 'gereformeerd'?* gaat Schilder in dit deel ook een keer in (p. 226v). Hij eindigt dat artikel met: 'En om nu maar ineens te zeggen, wat ik wil: allen, die voor *gereformeerd* uitgeven, wat niet gereformeerd is, zij herinnerd dat de gereformeerde leer te vinden is in de *gereformeerde belijdenis: de drie formulieren van eenigheid*. Zijt ge 't daarmee niet eens, goed, zeg dat dan, maar houd dan op u *gereformeerd* te noemen. Dat sticht maar verwarring en maakt tientallen menschen benauwd ook voor ons! Die naam komt u niet toe' (p. 229).
3. Heel merkwaardig is het herhaaldelijk door elkaar halen van de twee beroemde theologische encyclopedieën PRE en TRE, tot in de afkortingenlijst aan toe!

Register Nader Bekeken jaargang 1-11

Iedere jaargang van Nader Bekeken blijft toegankelijk doordat er in het januarinummer registers van de afgelopen jaargang worden opgenomen. Om het zoeken te vergemakkelijken is nu ook van alle eerder verschenen jaargangen één groot trefwoordenregister samengesteld. U kunt het vinden op www.woordenwereld.nl, onder Nader Bekeken.

NIET GAUW GOED

Hoe ondankbaar in dit land
is het vak van predikant.
Altoos eist men van zo'n knaap
zeven poten aan één schaap.

In het geestelijke werk
moet hij vaardig zijn en sterk,
doch, daarnaast, de dienst des Heren
vakbekwaam organiseren.

Gaat hij veel op huisbezoek,
'dominee leest nooit een boek',
maar studeert hij steeds nog verder,
heet-ie 'leraar, maar geen herder'.

Als hij in de kerkeraad
zich – bescheiden – gelden laat,
is de weleerwaarde man
een 'dictator' en 'tiran'.

Maar wanneer hij daarentegen
ieder lid van dit college
in zijn waarde laat, verluidt:
'Er gaat weinig van hem uit.'

Als hij 't leven ernstig neemt,
is hij 'stijf' en 'wereldvreemd'.
Is hij vlot bij spel en sport,
dan komt hij waardigheid te kort.

Streeft hij met de beste intentie
naar wat kansel-eloquentie,
men weet smalend te vertellen
dat hij zich staat aan te stellen.

Zo hij met angstvalligheid
alle retoriek vermijdt,
is de goeie man voorzeker
'saai' en 'droog' en 'geen goed spreker'.

Legt hij zich – met mate – toe
op liturgie, 't heet 'Rooms gedoe',
maar zo niet, dan heeft hij weer
'geen gevoel voor stijl en sfeer'.

Is hij voluit theoloog,
prompt zegt men: 'Hij grijpt te hoog.'
Tracht hij populair te spreken,
men zegt: 'Praatjes maar geen preken.'

Weegt bij hem een enkele keer
't leven zwaarder dan de leer,
hem dit scherpe vonnis wacht:
'ethisch', 'dierbaar' en 'halfzacht'.

Wil hij 't vrome volk vergaderen
rond de leer der Dordtse vaderen,
stellig treft hem dit verwijt,
dat het hart er zo bij lijdt.

Werkt hij echter van de stoel
op het innerlijk gevoel,
heel het kerkelijk publiek
zegt misprijzend: 'vaag-mystiek'.

Als hij wijsheid heeft vergaard
uit de leer van Karl Baart,
klinkt hem tegen: 'Geeft u zo
de genade niet cadeau?'

Legt hij somtijds in zijn lering
een accent op de bekering,
ach, dan is het ook weer mis,
wijl zulks 'methodistisch' is.

Is hij scherp in zijn reactie
op Anselmus' satisfactie,
dan doet hij – zo wordt gemord –
de gerechtigheid te kort.

Wat hij laat of wat hij doet,
nooit en nimmer is het goed,
te allen tijd rust op zijn werk
't kritisch oog van volk en kerk.

Daarom: heil de predikant
die – 't klinkt vreemd in dit verband –
heel dit heksenwerk verricht
met een opgewekt gezicht.

Nicolaüs Episcopus

Uit: Hans Werkman, *Wij hebben hier een prima domineetje, 1997*

Paulus heeft het over een schat in een aarden vat.
Maar zo heeft God het wel gewild.
Dus laten de aarden vaten maar rustig doorwerken
in dienst van hun Zender.
Zich welbewust van hun eigen broosheid. Maar ook
met een flinke laag glazuur.

Gedicht **G. Slings**

De zegen van goedgebruikte zondagsrust

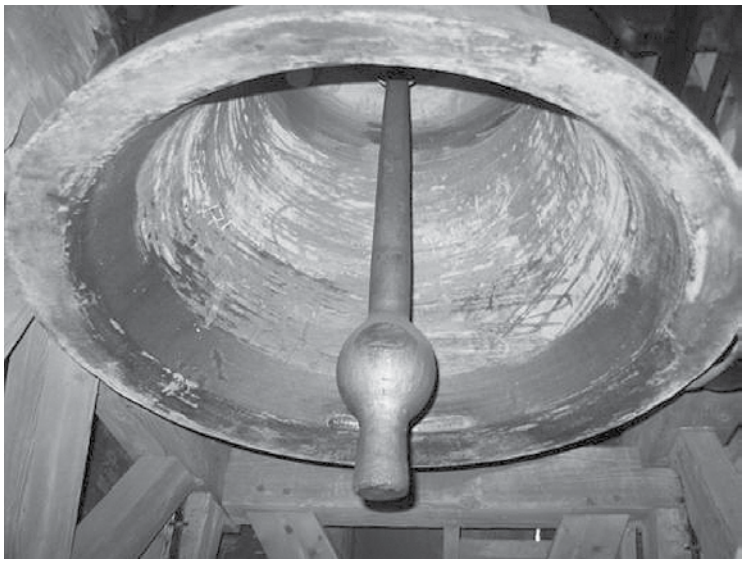

Prof. dr. G.C. den Hertog is in *De Wekker* begonnen aan een paar artikelen over vierde gebod, zondag en zondagsbesteding. Dat begin je dan nieuwsgierig of misschien ook vermoeid te lezen, gezien de discussies die we er zelf alweer jaren over kennen. Over het al dan niet geboden zijn van de rust op de zondag bijvoorbeeld. Of over de tweede kerkdienst op die dag. Wie daar allemaal schoon genoeg van heeft en zich nu aangemoedigd voelt dit stukje maar over te slaan, wil ik aanraden daar toch nog even mee te wachten. Wat Den Hertog schrijft, verdient eens rustig overdacht te worden. Komende zondag bijvoorbeeld. Ik neem een groot deel over van zijn eerste artikel (van 3 juni 2005, met als titel: 'De zondag onder druk'). Nadat hij één en ander heeft opgemerkt over hoe mooi hij het vond dat dit jaar hemelvaartsdag en bevrijdingsdag samenvielen, schrijft hij:

In die Tweede Wereldoorlog heeft de Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer, die in de laatste weken ervan nog werd opgehangen, diep nagedacht over de vraag hoe het verder moest na de oorlog. Het bracht hem ertoe in zijn onvoltooid gebleven Ethik*, waaraan hij begin jaren veertig werkte, ook een ontwerp voor een schuldbelijdenis van de kerk op te nemen. Hij schreef dat ontwerp in de tweede helft van 1941, toen de Duitse legers in Rusland huishielden, Hitler op het toppunt van zijn macht stond en zijn populariteit een hoogtepunt bereikt had. Bonhoeffer achtte het nodig dat de kerk in Duitsland na afloop van de oorlog een schuldbelijdenis zou uitspreken. In dat ontwerp spreekt hij ook over het vierde gebod, en zegt: 'de kerk belijdt schuld aan de teloorgang van de rustdag, aan het doodse van haar kerkdiensten, en aan de verachting van de zondagse rust. Ze heeft zich schuldig gemaakt aan de rusteloosheid en onrust, en ook aan de uitbuiting van de arbeidskracht boven een normale werkdag uit, omdat haar prediking van Jezus Christus zwak en haar eredienst mat was.'*

Aan deze verwijzing naar het vierde gebod voegt hij meteen een verwijzing naar het vijfde gebod toe: 'De kerk belijdt schuldig te staan aan de uitholling van het ouderlijke gezag. De kerk heeft de verachting van de ouderdom en de verering van de jeugd niet tegengesproken uit vrees, de jeugd en daarmee de toekomst te verliezen - alsof haar toekomst de jeugd is! Zo is zij schuldig aan de verwoesting van ontelbare gezinnen, aan het verraad van kinderen tegenover hun vaders, aan de zelfverafgoding van de jeugd en daarmee aan de prijsgave van de jeugd aan de afval van Christus.'
Deze dingen moeten Bonhoeffer hoog gezeten hebben. Zomer 1944, als hij al meer dan een jaar in de gevangenis heeft doorgebracht, schrijft hij een uitleg van de Tien Geboden, waarin hij ook over de rustdag schrijft. Daarin noemt hij de zondagsrust het zichtbare teken dat de mens uit de genade van God leeft, en niet uit werken. Hij voegt eraan toe dat de zondagsrust de onontbeerlijke vooronderstelling van de zondagsheiliging is, en de zondagsheiliging de inhoud van de zondagsrust.

Persrevue **P.L. Storm**

Opmerkelijk, dat een man als Bonhoeffer zo'n waarde hechtte aan de zondag! Als hij de aantasting van de rustdag en de zondagsheiliging een rol ziet spelen in de aanloop naar het nationaal-socialisme en uiteindelijk de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog, wat kan er dan vandaag op het spel staan?

De tweede dienst onder druk

Ik wil beginnen met te kijken naar wat er in de discussie over de tweede dienst zoal aan argumenten naar voren wordt gebracht. Gaat het eigenlijk wel alleen over die tweede dienst?
Eén ding is wel duidelijk: we zien allemaal het bezoek aan de middagdienst teruglopen, en het is meer dan nodig ons te bezinnen op de vraag hoe het verder kan en moet. Maar als ik mijn oor te luisteren leg hoor ik tegenstrijdige geluiden. We hebben soms ervaringen met medegemeenteleden, die op geen enkele wijze op hun afwezigheid tijdens de middagdiensten wensen te worden aangesproken. Als je een aantal van die vruchteloze gesprekken gevoerd hebt, heb je er grondig je bekomst van. In elk geval nemen de animo en de moed om er op een nieuw adres wéér over te beginnen sterk af.
We weten ook van tevoren al wat ze ertegen in gaan brengen. 'Waar staat in de

Bijbel dat je twee keer naar de kerk moet? Nergens toch?! Nou dan!' Je zucht dan diep, omdat er een manier van omgaan met de Bijbel uit spreekt die ons alleen maar treurig kan stemmen. Er spreekt immers afstand en vervreemding van de dingen van het geloof uit! In zulke tegenwerpingen komt in elk geval niet een echt geestelijke houding naar voren.
Men houdt ons ook voor, dat de tweede kerkdienst een exclusief Nederlands verschijnsel is, en dat we er ons een beetje belachelijk mee maken. 'Als we met vakantie gaan is het kerkelijk leven heel anders, en is de zondag nergens zó als bij ons.' Dat argument wordt naar mijn indruk nauwelijks in stelling gebracht als het gaat om Goudse kaas, IJsselmeerpaling of zoute drop. Daarvan nemen we graag het nodige mee. Maar wat belangrijker is: het is opnieuw niet een inhoudelijk argument. Het is een dooddoener.
Een bezwaar dat minder gehoord wordt, althans naar mijn indruk, is dat het niet goed lukt om twee preken per zondag vast te houden. Mensen brachten het naar voren in een tijd, toen het nog moeilijk was om ronduit te zeggen dat je de tweede dienst niet zo nodig vond of er geen behoefte aan had. We zijn verder, vrees ik, en men zegt soms ronduit en brutaal dat men maar één keer komt. En men voegt er ook wel aan toe, dat men het doet om niet te worden kandidaat gesteld voor de kerkenraad.
Beseffen ze dat ze in de vragen zichzelf verraden? Verraden, dat ze niet de vraag voortdurend voor ogen hebben hoe we optimaal inhoud kunnen geven aan het leven met de H_§_*? Verraden, dat de cultuur hun denken veel meer beïnvloed heeft dan ze zelf denken? Het gaat niet om die tweede dienst op zichzelf, maar om hoe we leven met en voor de* H_§_*.*
Er is ook de druk uit de evangelische stroming. Ik ken een echtpaar dat van een kerk van gereformeerd belijden is overgegaan naar een evangelische gemeente. De vrouw vertrouwde mij ooit toe dat ze zó had moeten wennen aan één keer kerkgang, aan een zondag die heel anders werd. Toen we hen tijdens de vakantie ontmoetten, kwam het er de eerste zondag niet van om naar de kerk te gaan, en de tweede zondag zou hun zoon misschien langskomen, en bleven ze ook allebei maar thuis. Het heette allemaal in naam van de christelijke vrijheid te zijn, maar ze onderkenden niet dat het hart van het christen-zijn in geding was. Het is niet alleen een kwestie van één of twee erediensten, maar van: in welk teken staat de zondag?

Ik moest toen ik dit las, denken aan wat prof. J. Kamphuis alweer een tijd geleden eens schreef over de zondag en de zondagsbesteding in verband met de oefening van de godsvrucht. Twee thema's die in feite ook door Den Hertog nauw verbonden worden. Kamphuis schreef:

De ban van de secularisatie wordt op zondag, dag van de bediening van het Woord en van het publiek gebed verbroken. Het is daarom een schokkende zaak te ontdekken, dat in veel vertogen over de 'Godsverduistering' en het geseculariseerde leven wèl veel aandacht is voor de kerk-verlating, maar niet voor de zondag en de kerkdienst. De strijd tegen de secularisatie wordt definitief beslist in de slag om de zondag, de eerste dag van de week. Hoe meer de zondag verwereldlijkt, hoe onheilspellender de toekomst wordt. Hoe onbekommerder en kinderlijker wij de zondag vieren, hoe zekerder we ons mogen weten en zullen weten als mensen, die in Christus 'de wereld overwonnen hebben' (vgl. 1 Joh. 5:4). We stellen ons in de viering van de zondag ònder het gebod, het vierde van de wet van de H_§_*. Daarom is zondagsviering maar niet ònze keus, maar zaak van de godsvrucht. Maar daarin komt dan wèl de belofte van de heiliging van het leven als een effectieve kracht méé: 'de godsvrucht houdt een belofte in van léven, in heden en toekomst' (1 Tim. 4:8). De vreugde van de zondag zal weer-glans mogen zijn van de glans die Christus de opgestane Heer over zijn dag legt. De stijl, die wij aan onze zondagsviering geven zal afgestemd mogen zijn op het stempel dat Christus op die dag zet. Laten we niet vergeten, dat de zondag vieren als dag van onze Heer óók betekent, dat we de grauwe gang van de dode dagen, die een gesecula-riseerde wereld aan elkaar rijgt, hebben overwonnen: er is een Heer over onze dagen. Hij schikt de tijd. Hij maakt van de week een heer-lijke werkweek, omdat Hij er toe in is gegaan en aan iedere aanvang staat in de kracht van zijn opstanding: nieuw leven breekt zich baan!*
(J. Kamphuis, Godsvrucht een kracht, *Goes 1990, p. 35/36).*

'Verwaarlozen huisgodsdienst belangrijke oorzaak crisis'

Onder bovenstaande titel stond er een vraaggesprek van Ewout van der Staaij met drs. M. van Campen in het *Reformatorisch Dagblad* (27 mei 2005). Het sluit mooi aan bij het vorige stukje Persrevue, waar het thema godsvrucht werd aangeslagen in verband met de zondag. Hier gebeurt dat met het oog op de 'huisgodsdienst'. Op tafel ligt het beroemde boek uit 1670 van Theodorus à Brakel, *De trappen van het geestelijke leven*. Van Campen vertelt met name geraakt te zijn door het hoofdstuk dat over de huisgodsdienst gaat. Over Brakels *Trappen* vallen ook wel andere en kritischer noten te kraken (zie bijv. wat prof. dr. J. Douma eens schreef in zijn opstel 'Gebed en ascetiek' in *De biddende kerk*, Groningen 1979). Maar wat Van Campen in dit gesprek naar voren brengt, mogen we ons aantrekken.

"Hebben we nog oog voor de zegeningen die het beoefenen van de huisgodsdienst

met zich meebrengt?" vraagt de hervormde predikant, verbonden aan de Christelijke Hogeschool Ede, zich af. "Kijk maar wat à Brakel ervan zegt: Het is een middel waardoor onbekeerden genade kunnen ontvangen en mensen die de Heere vrezen Hem meer en meer kennen. Daarnaast zal de onderlinge liefde erdoor toenemen, de zonde en ijdelheid uit de harten en huizen worden geweerd en komt er vertroosting voor in de plaats." Diverse predikanten uit de Nadere Reformatie schreven handboeken over huisgodsdienst. Drs. Van Campen: "Het verwaarlozen van de huisgodsdienst is een belangrijke oorzaak van de huidige crisis in de gereformeerde gezindte. Dan kunnen we nog wat vormen en regels hebben, maar we laten de volgende generatie een leeg testament na."

De predikant is een vurig voorstander van een herijking en herwaardering van de huisgodsdienst. "Als er een geestelijke opwekking zou komen, begint die in de gezinnen. We moeten huisgodsdienst niet overlaten aan evangelische kringen, want het is een voluit Bijbelse opdracht en heeft in onze traditie altijd een grote plaats gehad." Ontbreekt het ons niet te veel aan discipline? vraagt hij zich af. "Prof. dr. W.H. Velema heeft er ook al eens op gewezen dat het geestelijke leven tijd en tucht nodig heeft. De wereld wordt niet moe in het vragen naar onze kostbare tijd en daarom moeten we de discipline opbrengen om het dienen van de Heere een centrale plaats in onze gezinnen te geven."

Vier kernwoorden zijn volgens drs. Van Campen van belang: "Openheid, respect, liefde en eerbied. Er moet ruimte zijn voor gesprek vanuit onderlinge liefde en vertrouwen. Vertel als ouders eens hoe goed het is om de Heere te dienen. Daarnaast moet er eerbied zijn voor de Schriften. Ik maak me enorme zorgen over de verplatting in het spreken over God. Beseffen we nog dat als we uit de Bijbel lezen dit het Woord van de Heilige is?" Wacht met het gesprek niet tot de kinderen in de pubertijd komen, waarschuwt de predikant. "Dan zijn de jongeren wegens interne verbouwing gesloten. Maar begin er zo vroeg mogelijk mee. Kinderen knappen af op geslotenheid. Als een vierjarig kind geen antwoord krijgt op de vraag wat de Heere voor zijn ouders betekent en ook geen antwoord op die vraag krijgt als hij vijf jaar is, zal het daarna geen vragen meer stellen."

De beste preek was het leven van mijn moeder, zei ooit een meisje tegen drs. Van Campen. "Er is niets zo verlammend dan om rechtzinnig te zijn in de leer, maar dat onze woorden breken op onze daden. Kinderen merken het als hun ouders alleen en samen steeds aan de voet van het Kruis verblijven. Als het dagelijkse leven gestempeld wordt door de omgang met de Heere, blijkt dat uit alle keuzes die we maken." Hoe nu concreet inhoud te geven aan huisgodsdienst? Drs. Van Campen: "Het gezin mogen we zien als een kerkje in de kerk. Alles wat in de grote gemeente gedaan wordt, moet ook in de kleine gemeente een plaats krijgen. Het gaat in huisgodsdienst niet om opzienbarende dingen, maar om de omgang met het Woord, het gebed en het lied. Net als in de kerk. Ik vrees dat vooral het samen zingen een ondergewaardeerde positie in het gezin inneemt. Maar hoe zouden we reageren als de dominee zondag meedeelt dat er voortaan tijdens de kerkdienst niet meer gezongen zal worden?"

De meeste christelijke gezinnen lezen nog regelmatig uit de Bijbel, denkt de predikant. "Maar is het niet een ritueel geworden? Even lezen, bidden, afwassen en we zijn weer klaar? Ik ben er een groot voorstander van dat kinderen meelezen en er ook na het eten ruimte is om over een moeilijk gedeelte na te spreken. Wees geen vlinder die van bloem tot bloem vliegt, maar een bij. Die kruipt in een bloem om er voeding uit te krijgen. Drie vragen zijn voor het nagesprek van belang: wat staat er, wat betekent het en wat zou de Heere van ons vragen?" Ook het hardop bidden is van groot belang, stelt drs. Van Campen. "Daarbij kunnen we allereerst denken aan het vóórbidden. Hoe kunnen de kinderen anders ooit leren waar ze om moeten en mogen vragen? Daarnaast mag de voorbede een plaats krijgen. Betrek de kinderen daarbij. Het eindexamen, de spanning in de verkering: alles mogen we de Heere opdragen. Wat houdt ons tegen om hardop te bidden? Schroom? Onze opvoeding? We moeten niet denken dat het om mooie gebeden gaat, maar wel om een kort gebed vanuit het hart."

Ouders hebben een doopbelofte, en daar herinnert de hervormde predikant ze graag aan. "De vader is de priester en vervult daarmee een voortrekkersrol. Hij is er verantwoordelijk voor dat de huisgodsdienst niet verslapt, maar moet ook zorgen zelf leerling te zijn op de leerschool van de Geest. Hij kan niet altijd tegen zijn vrouw zeggen: Ga jij vanavond maar naar de Bijbelkring, ik moet overwerken. Daarnaast moet de betekenis van doop en verbond keer op keer ter sprake komen. Waarom willen zoveel christelijke jongeren vandaag de dag overgedoopt worden? Omdat we ze de waarde van de kinderdoop niet meer bijbrengen." De omgang met God is het gebinte van de dag. Daarom pleit drs. Van Campen ervoor iedere dag minimaal één moment van de dag als gezin samen door te brengen. "Als het niet bij de maaltijd kan, zoek dan maar een alternatief. Voor veel kerkmensen lijkt alles belangrijker te zijn dan het geestelijke leven. Huisgodsdienst mag geen sluitpost worden, voor als we nog wat tijd over hebben. Zeker, de sleutel van het hart van onze kinderen hebben we niet op zak, maar we hebben wel een opdracht. Daar verbindt de Heere ook rijke beloften aan. Hij zal Zijn Naam voortplanten van kind tot kind. Wat mogen we een verwachting van de Heere hebben."

In welke verwachting laat Christus' Geest ons leven?

In *Opbouw* schreef de Nederlands gereformeerde ds. Dick Westerkamp een aantal artikelen over het bij hem geliefde thema 'Verlangen naar meer'. Westerkamp behoeft weinig introductie meer, neem ik aan. Voorman van de New Wine beweging in Nederland. Pleitbezorger voor een verbinding van gereformeerd en charismatisch gedachtegoed. Ik wil wat doorgeven uit het laatste artikel van zijn serie. 'Leven met verwachting' heet dat artikel (van 3 juni 2005). Hij begint aldus: 'De laatste jaren is het inzicht gemeengoed geworden, dat het Nieuwe Testament een door en door eschatologisch boek is. Dat wil zeggen, dat alles staat onder de spanning van het naderende einde.' Dat dit inzicht de laatste jaren pas gemeengoed is geworden, lijkt me eerlijk gezegd moeilijk vol te houden, maar dat is nu niet zo belangrijk. Westerkamp wil beschrijven in welke verwachting een christen leeft die weet: Christus komt. Of beter: in welk verwachting *de Geest* de gelovige laat leven. *Verwachting* is inderdaad een belangrijk woord voor een christen. Vol verwachting spoeden we ons naar de komst van de dag Gods, zo haalt Westerkamp 2 Petrus 3:12 terecht aan. Die verwachting houdt volgens Petrus dan in: een uitkijken naar die indrukwekkende dag waarop alles vernieuwd zal worden en een nieuwe aarde komt waar gerechtigheid woont. En gelovigen met die verwachting leiden dan ook vandaag een leven dat bij die verwachting past. Petrus benoemt dat ook: 'heilige wandel en godsvrucht' (vers 11). Merkwaardigerwijze lees ik bij Westerkamp over heel andere dingen. Verwachting is voor hem 'het sleutelwoord in de charismatische ervaring'. Wij krijgen namelijk volgens hem een 'aanbetaling' van het grotere van straks. En wat houdt dat dan in? Nu, dan horen we niets over heilige wandel en godsvrucht (al zal Westerkamp daar vast ook prijs op stellen). Nee, hij schrijft dan:

Ds. Dick Westerkamp

Gezondheidsniveau

Ik wil samen met de gemeente steeds meer leren wat het betekent als Christus naar ons toe komt door zijn Geest. Er mag een klimaat van verwachting groeien dat hier en nu de krachten van de toekomende eeuw zichtbaar aan het werk zijn. De gemeente is een plek waar genezing te vinden is. Ik geloof dat in de christelijke gemeente het gezondheidsniveau op elk gebied kan stijgen. Het is niet voor niks, dat Paulus een relatie legt tussen ontaarding van het avondmaal, en ziekte, zelfs overlijden, 1 Korintiërs 11:30. Ik zeg daarmee niet dat iedereen voor wie we bidden ook genezen zal worden. We moeten rekening houden met de complexiteit van Gods handelen met ons. We zijn ingewikkelde wezens van geest, ziel en lichaam. In al die onderdelen kunnen we ziek zijn en het is aan Hem waar Hij ons het eerst wil aanraken. Sterker nog, er is niemand die 100 procent gezond is, en dat zullen we ook niet worden voordat Christus terugkomt. Maar tegelijkertijd mogen we wel uitzien naar echte stappen tot genezing, hier en nu.

Dit vind ik toch heel frappant. Het allereerste dat Westerkamp naar voren brengt als het gaat om wat een christelijk leven in verwachting is, is de genezingsbediening, die de kerk nog zou moeten hebben. Waar in de Schrift leren we dat dát het nou is als het gaat om een leven in verwachting? De verwijzing naar 1 Korintiërs 11 is daarbij niet ter zake. Ik dacht dat Paulus hier de gemeente niet op het spoor wil zetten van het beter gebruik van genezingsgaven, maar van *bekering*. Bekering die uit moet komen in herstel van de onderlinge liefde, eensgezindheid en barmhartigheid. Heilige wandel en godsvrucht dus in het samen kerk zijn en avondmaal vieren!

Vervolgens geeft Westerkamp een beschouwing over perioden van bloei en verval in de kerk, waarbij de kerk steeds weer moet leren te leven met het besef van haar hoge roeping. De Reformatie wordt door hem maar even op één lijn gezet met de Opwekkingsbewegingen uit de 18e eeuw, de opbloeiende zendingsactiviteiten en het Reveil van de 19e eeuw, en jawel, de charismatische beweging van de afgelopen eeuw. De twintigste eeuw zou tenslotte de eeuw van de Heilige Geest zijn, waarbij Westerkamp opmerkt: 'Is Christus bezig zijn kerk klaar te maken voor de periode voor de wederkomst?' Daaraan vooraf geeft hij nog één voorbeeld dat ons moet helpen beseffen wat leven in verwachting van die wederkomst is voor de gelovigen. Hij schrijft:

Zalfolie

Om het voorstellingsvermogen van de lezer wat te prikkelen het volgende verhaal. Kortgeleden ontmoette ik een man, die al jarenlang op de Schotse New Wine conferentie als lid van het ministry-team mensen op een bijzondere manier zegent. Op het moment dat hij ze aanraakt begint de olie van zijn handen te stromen. Olie die heerlijk ruikt en die er zomaar is. Niet een klein beetje, maar echt in stromen. Soms komen er honderden mensen voorbij en het gaat maar door. Ik vermoed dat er mensen zijn die dit soort verhalen alleen maar met de grootste scepsis kunnen horen. Je moet dan wel het getuigenis van honderden mensen naast je neer leggen. Voor mij gaan de woorden van een lied dat we vaak zingen heel anders klinken:

Vader van de schepping,
Volvoer uw eeuwige plan.
Maak ons een generatie die overwinnen kan.
Heer, laat uw koninkrijk komen,
Waar heel de schepping op wacht
En laat uw zalfolie stromen,
Heer, openbaar ons uw kracht.
(Opwekking 505)

Ik vind dit artikel, eerlijk gezegd, behoorlijk onthullend. Het charismatische denken met zijn fixatie op bijzondere verschijnselen vertroebelt ook zomaar de gelovige, nuchtere, waakzame houding die de Schrift tekent als een leven met verwachting. Ik zal nu ook wel gelden als één van de mensen met grote scepsis. Maar ik schaam mij voor die scepsis niet bij dit soort verhalen over stromende olie, net zomin als voor mijn scepsis bij huilende Mariabeelden, verschijnende stigmata in handpalmen (binnen de roomse traditie), of andere raadselachtige verschijnselen waarvan vele mensen getuigen binnen en buiten de christelijke religie.

Ik hecht meer aan Petrus' motivatie om over het leven in de verwachting van de dag des Heren te beginnen: 'Dit is reeds de tweede brief die ik u schrijf; in beide tracht ik uw zuiver besef door herinnering wakker te houden, *om aan de woorden te denken, die door de heilige profeten tevoren gesproken zijn, en aan het gebod van uw apostelen van de Here en Heiland*' (2 Petr. 3:1-2).

Wanneer heeft God samengevoegd?

De vraag in de titel zal de lezer al gauw verbinden met het onderwerp 'huwelijk en echtscheiding'. De vraag herinnert namelijk gelijk aan de stellige bewering van de Here Jezus, dat wat God samengevoegd heeft, de mens niet scheiden mag (Mat. 19:6; Mar. 10:9). De vraag van de titel lijkt daarom een vreemde vraag. De Here Jezus zegt dit toch van elk huwelijk? Toch is dat nog maar de vraag, volgens drs. H. de Jong. Deze Nederlands gereformeerde predikant schrijft daarover in het christelijke gereformeerde *Kerkblad van het Noorden*. In een drietal artikelen schrijft hij over 'Echtscheiding en hertrouw'. Het zijn, zou ik haast zeggen, typisch H. de Jong-artikelen. Zeer leesbaar, met verrassende, waardevolle gezichtspunten en toch op cruciale punten heel aanvechtbaar. Dat geldt zeker ten aanzien van de vraag die ik hierboven noemde. De Jong schrijft daarover in het tweede artikel (in het nummer van 27 mei 2005). Ik geef eerst een fors deel weer:

Van God of niet

Pas op voor mensen die bij een crisis zeggen dat 'dat huwelijk van ons nooit wat heeft voorgesteld'. Behalve dat dit vaak een aantoonbare leugen is, wordt zoiets ook nog wel eens gezegd om van de plicht er je best voor te doen ontslagen te zijn. Waarom vechten voor iets dat waardeloos is?
Aan de andere kant is het goed om je af te vragen of God alle christenen die trouwen wel als paren heeft samengevoegd. Trouwen in de kerk is daarvoor niet voldoende. Pas wanneer je met redelijke zekerheid de vraag of het God was die samenvoegde met ja kunt beantwoorden, kun je je op het tweede deel van het woord van de Heiland beroepen: '... dat scheide geen mens'.
Van slordig voorbereide huwelijken kun je dat dus niet zomaar zeggen. Maar wat is redelijke zekerheid? Wanneer je (om een voorbeeld te geven) tijdens de verkering nooit samen hebt gebeden, heb je in het huwelijk dat je sluit niet te maken met een samenvoegen door God. Daar kan het huwelijk nog wel goed om gaan, maar God heeft daar dan geen actieve bemoeienis mee gehad. Het samenvoegen door God is geen christelijk of kerkelijk automatisme.

Armoe troef

Het is opvallend dat de bijbel de huwelijksontrouw ook wel economisch benadert: Job 31:12; Spreuken 5:8; 6:26,33; 23:28. Vreemd gaan is duur. Scheiden ook. Het pleit voor de nuchterheid van de bijbel dat die ook voor de verarming waarschuwt die van een ongeregeld seksueel leven het gevolg kan zijn. Mensen die scheiden hebben in de regel ook geen financiële ruimte meer om 'aan de armen christelijke handreiking te doen'.
Pas op voor een ontspoord masculinisme

en feminisme dat van de echtvereniging een vechtvereniging maakt. De enige huwelijksinspanning wordt dan te zorgen dat je je door de ander de kaas niet van het brood laat eten. 'Ik zal vijandschap zetten tussen u en deze vrouw' (Genesis 3:15) is een woord dat tegen de duivel gezegd is. Het leent zich niet voor toepassing binnen het huwelijk.
'Wees tevreden met wat ge hebt' (Hebreeën 13:5). Dat is voor getrouwden een vereiste. De reclame suggereert een perfectie naar lichaam en ziel die niet reëel is. (Wij moeten niet uit de wereld gaan, zegt de bijbel (1 Korinte 5:10), maar soms denk je dat uit de wereld van de media gaan nog zo gek niet zou zijn.)

Verliefdheid maakt blind
In onze instant-samenleving moet de wat langere verkering weer in ere hersteld worden. En dan zonder dat op de huwelijkse intimiteit vooruit gegrepen wordt. Om te kijken of je wel of niet bij elkaar past. Als je je ergert aan de manier waarop de ander zijn neus snuit, moet je ophouden. Je moet met trouwen wachten tot de hevigste verliefdheid voorbij is en de bezinning enigermate is teruggekeerd. Verliefdheid, en niet liefde, maakt blind. Bekend is het gesprekje tussen een westerling en een oosterling over het huwelijk: 'Jullie westerlingen nemen een heet pannetje van het vuur en wij oosterlingen zetten een koud pannetje op het vuur. Bij wie is het huwelijk het meest duurzaam?' Van aartsvader Isaäk staat geschreven: '... en hij nam Rebekka, en zij werd hem tot vrouw en hij kreeg haar lief' (Genesis 24:67). Zou de bijbel in dit opzicht niet meer aan de kant van de oosterlingen dan aan die van de westerlingen staan?

Werk aan de winkel
Elk huwelijk kent dorre tijden. Wanneer je die samen doorploegt, bestaat de mogelijkheid dat je bij de ander eigenschappen ontdekt die je niet kende. Eigenschappen waarom je de ander niet gekozen hebt of zou hebben, maar die toch uitermate nuttig voor je zijn. Je zegt dan: de Here God wist, toen Hij mij deze vrouw toeschikte, beter wat goed voor mij is dan ik zelf. Sleutelen aan elkaars gebreken mag, zij het met mate. Een mengeling van liefde en wijsheid zal je de grens wijzen waar dat werken aan elkaar in vitzucht overgaat. Je hebt elkaars zo-zijn te eerbiedigen.
Een vergelijking: het eerste gebod in de wet zegt dat we geen andere God zullen hebben en het tweede voegt daaraan toe dat we God ook niet anders moeten willen hebben. Zo moet je in het huwelijk niet naar een andere partner omzien, maar ook de partner die je gekregen hebt niet anders willen hebben.

De kinderen
Het lijkt een goed argument om als getrouwden die niet goed met elkaar overweg kunnen voor de kinderen bij elkaar te blijven. Inderdaad zijn zij vaak bij echtscheiding als zwakste partij het ergste slachtoffer. Toch, als vader en moeder leven als kat en hond, kan echtscheiding voor de kinderen een uitkomst zijn. Pas dus op met dit argument. Wel kunnen kinderen van gescheiden ouders in de groei naar de volwassenheid erg cynisch worden.

Een wonder
Laat het besef levend blijven dat we ook in het christelijk huwelijk te maken hebben met mensen die 'onbekwaam zijn tot enig goed en geneigd tot alle kwaad' (Heidelberger Catechismus, vraag 8). Het huwelijk ligt vandaag van vele kanten onder vuur. Is er voldoende vergevingsgezindheid aanwezig voor het geval dat de ander zich komt te misgaan? Het grote voorbeeld en tegelijk de krachtbron hiervoor is het 'huwelijk' van de Here God met zijn volk.
Toen Gods verbond met Israël in de ballingschap op de klippen liep, profeteerde Jeremia van een nieuw verbond dat gebaseerd was op de vergeving (Jeremia 31:31-34). Een nieuw verbond - een alternatief voor scheiding? Al maakt een passage als Spreuken 6 duidelijk dat over vergeving van huwelijksontrouw niet gering gedacht moet worden. Het blijft een wonder en wonderen kunnen niet verplicht gesteld worden.

De Jong maakt in dit artikel veel waardevolle opmerkingen die het ter harte nemen meer dan waard zijn, als het gaat om wat een goede basis is om te trouwen, en om getrouwd te kunnen en willen blijven. Maar ik wreef mijn ogen toch wel uit bij zijn centrale stelling over het door God samenvoegen van man en vrouw. Het is me op geen enkele manier duidelijk geworden waar de schriftuurlijke grond zit voor wat De Jong beweert over het al dan niet samenvoegen door de H _ § _ . Eigenlijk is in zijn opvatting over de grote meerderheid van de huwelijken in de wereld te zeggen: helemaal niet door God samengevoegd! Namelijk sowieso over alle huwelijken van ongelovigen. En daar dan nog bij over alle huwelijken van christenen, die slordig voorbereid zijn, door bijvoorbeeld het ontbreken van gezamenlijk gebed.

Zeker, slordige voorbereiding van een huwelijk is gevaarlijk. Samen niet (leren) bidden helemaal. Ik ben dat volkomen met De Jong eens. Maar maakt een bijbels gezien niet goed voorbereid huwelijk de huwelijksband vrijblijvender in de ogen van de H _ § _ ? Stond Hij dan buiten dit samengaan van man en vrouw? Is scheiding hier dan anders te beoordelen, omdat God toch niet samengevoegd zou hebben? Zitten daar christelijke politici even voor gek, die zich in het verleden naar beste kunnen hebben verzet tegen een al ruimer wordende echtscheidingswetgeving!

Maar sprak de Here Jezus deze woorden dan juist niet aan het adres van hen die op dat moment hechtten aan de gehanteerde royale echtscheidingsgronden ('om allerlei redenen') en dus ten aanzien van heel wat huwelijken die allesbehalve een deugdelijke en biddende voorbereiding zullen hebben gekend?

In zijn derde artikel (3 juni 2005) komt De Jong hier nog op terug als hij gaat schrijven over echtscheidingsgronden: 'Van lang niet alle paren kan worden gezegd dat God ze heeft samengevoegd, ook niet van paartjes die hun huwelijk kerkelijk hebben laten bevestigen.' Echtscheiding (die ook De Jong tegen wil gaan) kan daarom inderdaad in zijn visie in heel wat omstandigheden. Knarsetandend, maar toch. Hij vervolgt:

Helaas moet nogal eens in een scheiding berust worden. Mits het geen flutredenen zijn die mensen ertoe bewegen. Mits het huwelijk in ere is, zoals de apostel ons voorhoudt (Hebr. 13:4). Mits het besef aanwezig is dat een mens die scheidt een gevoelige tik op de vingers krijgt die enkele toontjes lager doet zingen. Ook hier is dus het verstand met liefde nodig om goed te onderscheiden. Heel belangrijk is hoe een mens de scheiding ondergaat. Is hij of zij zich bewust een nederlaag te hebben geleden of zegt hij of zij ongebroken (met een oud spreekwoord): 'Tichelstenen zijn gevallen, maar met gehouwen stenen herbouwen wij' (Jesaja 9:9).

Het lijkt me dat hier, ondanks alle bijbelcitaten, ondertussen meer 'gezond verstand' van H. de Jong aan het woord is, dan dat de Schrift zich nog echt mag uitspreken. Daar schrik je toch wel van.

Cahier 65: Groeien in kennis

Thema's uit de geloofsleer

Dr. A.N. Hendriks

Groeien in geloof is een hedendaags item. Het is ook voluit een schriftuurlijk item. Daarbij mogen wij niet vergeten dat groeien in geloof in het Nieuwe Testament hand in hand gaat met groeien in kennis*. De Heidelbergse Catechismus omschrijft in Zondag 7 dan ook waar geloof als een 'kennen' en 'vertrouwen'. De Heilige Geest doet ons ook 'weten' wat ons in genade door God geschonken is (1 Kor. 2:12).*
Aan deze geloofskennis wil dit cahier bijdragen. De auteur behandelt thema's uit de geloofsleer, waarvan sommige niet altijd de aandacht krijgen die ze verdienen. Hij laat de Schrift spreken en luistert naar het onderwijs dat uit de gereformeerde traditie naar ons toekomt. Meer dan eens confronteert hij zich met stemmen die een ander geluid laten horen.
In dit cahier komen actuele onderwerpen aan de orde als gebedsverhoring, verzoekingen, God en ons lijden, geloof en gevoel, charismatische vernieuwing, de dienst van de engelen.
Doordat de stof helder wordt aangeboden en aan elk hoofdstuk discussievragen zijn toegevoegd, leent dit cahier zich goed voor behandeling in groepsverband. Het steekt daarbij wat dieper af dan vaak in meer populaire voorlichting het geval is. Het kan zo bijdragen aan een verrijking van de bespreking.
Dr. A.N. Hendriks (1934) is emeritus predikant van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) van Amersfoort-Centrum en heeft al tal van publicaties over het werk van de Heilige Geest, de ambten in de kerk en het leven van het geloof op zijn naam staan.

Kijk eens op www.woordenwereld.nl voor een combinatieabonnement

Binnenkort verschijnt: cahier 66

Preken Vandaag

Ds. M. Heemskerk

Moet er vandaag anders gepreekt dan bijvoorbeeld vijftig jaar geleden? Moet er zelfs nog wel gepreekt worden? Is preken geen achterhaalde manier om de mens van de eenentwintigste eeuw te bereiken?
Natuurlijk, de inhoud van de boodschap is door de eeuwen heen dezelfde. Maar zijn de mensen voor wie de boodschap bestemd is, niet zó veranderd, dat je ze vandaag de dag met een preek maar moeilijk meer bereikt?
Ds. Heemskerk neemt ons mee door de Bijbel en onze belijdenis. We zien hoe al eeuwenlang in verschillende omstandigheden steeds weer hetzelfde beleden is.
De Bijbel wijst ons zelf de weg: 'Elke schrifttekst is door God geïnspireerd en kan gebruikt worden om onderricht te geven, om dwalingen en fouten te weerleggen, en om op te voeden tot een deugdzaam leven, zodat een dienaar van God voor zijn taak berekend is en voor elk goed doel volledig is toegerust' (NBV).
Het verkondigen van het Woord is zo kenmerkend voor de gemeente, dat je zonder die verkondiging niet van kerk kunt spreken. Wie de Bijbel leest, wie over eeuwen belijden heenkijkt, wie vandaag wereldwijd rondkijkt, zal dit bevestigen. Woordverkondiging is kenmerkend voor de kerk.
Maar daar is de vijand ook van op de hoogte. Het kan dus ook makkelijk mis gaan op de preekstoel. De Bijbel is dan ook wegwijzer in dit vraagstuk.
De Schrift krijgt in dit cahier het laatste woord. Ook als het gaat om de vraag of preken nog zin heeft in de 21e eeuw. En zo ja, hoe de preek er dan uit moet zien, wil ze het effect hebben die de Schrift eraan toekent.